

Bevezetés

Hagyományánál, költői erejénél fogva Szenci Molnár Albert zsoltárparafrázisainak, mint ismeretes, nemcsak a magyar református éneklésben, hanem a magyar művelődésben is különleges szerepük van. Közel négy évszázados folyamatos használat áll mögöttük, e zsoltárfordítások irodalmi nyelvünk kialakulását is befolyásolták. Így érthető, hogy Szenci Molnár szövegein — tekintettel versvoltagekre is — énekeskönyvi használatban is nehezen változtattak, hiszen egyes kifejezéseik a közbeszédbe szintén alászáltak, hatásuk pedig beépült az irodalmi művekbe is.

Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a nyelvi változások a Szenci Molnár-féle zsoltárok szövegeire is visszahatnak. Egyes sorok mára elavultak vagy megváltozott a jelentésük, máskor a bibliai, teológiai mondanivaló kerülhetett távolabb a ma emberétől, a mai egyháztagoktól.

Szenci Molnár Albert zsoltárszövegeinek egyházi használatával kapcsolatban sarkítottan ma két álláspont van. Az egyik lényegében változatlan szöveggel a 150 zsoltár minden versét ott szeretné látni a református énekeskönyvben. A másik vélemény pedig az, hogy számos zsoltár vagy zsoltárvers nyelvileg vagy mondanivalójában már elavult, tehát kihagyható. Napjainkban szintén megjelentek olyan cikkek, amelyek a zsoltárok és zsoltárversek erősebb megrostálását igénylik. Erre a vitára azonban most bővebben nem térnék ki, a dolgozat példái mutatni fogják a nyelvi problémákat.

Magam most egy témakörrel foglalkozom: Szenci Molnár Albertnek a mai református énekeskönyvben lévő zsoltárszövegei hogyan viszonyulnak az ő eredeti Psalteriumához. Ahhoz, hogy a mai énekeskönyvben lehetséges vagy szükséges változtatások kérdését felvessük, először ezt kellene tisztáznunk. Meglehetősen általános vélekedés ugyanis, hogy a mai szövegek az eredetitől csak ritkán és apró módosításokban térnek el. Alaposabb vizsgálat azonban megmutatja, hogy bár valóban nagy mértékű az eredetihez való ragaszkodás, ez és a ma használt szöveg között számos különbség található.

A 150 zsoltár parafrázisának fordításához Szenci Molnár Albert Németországban kapta a legfőbb ösztönzést. Számára Clément Marot, Theodore de Béze francia, főleg pedig Ambrosius Lobwasser német zsoltárparafrázisai szolgáltak alapul.

Zsoltárfordítása, a Psalterium Ungaricum Szenci Molnár életében összesen háromszor jelent meg: 1607-ben önálló kötetként, 1608-ban és 1612-ben pedig a Szenci által sajtó alá rendezett Károlyi-féle Biblia kiadásának függelékeként. Az első kiadás saját kézírata alapján készült, helyesírása a fiatalabb éveiben követett szabályokkal egyezik meg, nyelvéllapota a beszélt nyelvhez áll közelebb. A második és harmadik kiadásban a szöveget csak néhány helyen változtatta meg, de annál jelentősebbek a helyesírási és hangállapotot érintő változtatásai. Ezek már összefüggésben voltak a magyar grammatikájában (Novae Grammaticae Ungaricae... Libri Duo. Nürnberg, 1610.) tudatosult és lefektetett szabályokkal.

Dolgozatomnak jellegénél fogva nem témája a hangtani és helyesírási különbségek bemutatása, ezeket csak megemlítem. A Psalterium szövege és a mai énekeskönyvben e téren az az — érthető — különbség, hogy Szenci Molnár szövegeinek a mai nyelvéllapot szempontjából nyelvjárásinak érzett vonásait a református énekeskönyv általában kiküszöböli, a helyesírást pedig az újabb szabályokhoz igazítja. Például a 2. zsoltár 7. versszakában: *tüz* → *tűz* (2/7), illetve további adatok: *mig* → *míg* (4/7), *diczőséget* → *dicsőséget* (8/4), a *nyomorultnac* → *nyomorultnak* (10/6); stb. Az olyan, teljesen az általános nyelvfejlődésből következő változtatásokat is csak megemlítem, amelyek szerint például az énekeskönyv a mai *aki, ami, amely, ahogyan* és hasonló alakokra változtatta ezeknek még a Szenci Molnár Albert szövegében is meglévő *az ki, az mi, az mely, az hogyan*; stb. előzményeit.

A változtatások során az említetteknel jelentősebb, és nem elsősorban magából a nyelvi változásokból adódó eltéréseket vizsgálom részletesebben. Ezek között többnyire alcsoportokat is tartalmazó kategóriákat állítottam fel, mégpedig a következőket: szókincsbeli változtatások (szócsere, szóbetoldás, szóelhagyás), alaktani és mondattani változtatások, valamint szövegmodosítások. Dolgozatomban tüzetesebben a szókincsbeli változtatásokkal és a szövegmodosításokkal foglalkozom, de az alaktani és mondattani változtatásokat is vizsgálom.

Az alábbiakban a református énekeskönyvnek a változtatásait ezeken a kategóriákon belül tárgyalom. A Psalterium mind a 150 zsoltárát feldolgoztam ezen kategóriák szerint, s a mellékletben mindegyik, a szűkebben vett tárgyalásos részben nem szereplő változtatás is megtalálható. Példáimban a zsoltárok sorszámát és a versszak számát is jelölve először mindig Szenci Molnár eredetinek tekintendő szövegét hozom a kritikai kiadás alapján: Régi Magyar Költők Tára XVII. század, 6. kötet Szenci Molnár Albert költői művei. Sajtó alá rendezte: Stoll Béla, Akadémiai Kiadó. Budapest, 1971. (Ez a Psalterium Ungaricum 1612-es, Szenci Molnár Albert életében utoljára kiadott változatán alapul, de figyelembe veszi az 1607-es első és 1608-as második kiadást is.) Utána pedig mindig a gyülekezetekben most

használt zsoltárszöveg jön, amelynek forrása az Énekeskönyv magyar reformátusok használatára (Budapest 1999; első kiad.: 1948).

Először a szókincsbeli változtatásokat vizsgálom. Olyan eseteket, amikor más szó vagy kifejezés került az eredeti helyére. Ide veszem még a szóbetoldásokat és a szóelhagyásokat is. Ezeket követi az alaktani és mondattani változtatásokkal kapcsolatos vizsgálat. Azok a helyek, ahol például többes számú főnévből egyes számú lett, vagy fordítva, amikor az igealak módját vagy idejét változtatták meg; stb., illetve amikor a szórendet módosították. Végül részletesebben a szövegmódosításokat tárgyalom: olyan eltéréseket, amikor a szöveg át van fogalmazva, vagy az említett változtatás-kategóriák közül több együtt is szerepel. Megjegyzem, hogy a hogy a különböző típusú változtatások sokszor nehezen különíthetők el, illetve számos esetben összefonódnak. Ugyancsak foglalkozom a változtatások (föltehető) okaival.

A Psalterium Ungaricum és a mai magyar református énekeskönyv
zsoltárszövegeinek összehasonlítása

I. Szókincsbeli változások

1) Szó- és kifejezéscserék

Ezekre először több példát mutatok be.

18/1

„En erős Istenem es bizodalmom
Idvességem nec *szarva*, en paisom”

„Én erős Istenem és bizodalمام
Idvösségemnek *bizonysága*, én pajzsom”

19/7

„Adgyad oh en Uram
Es erős köszálam
Hogy ne vétsec ellened”

„Adjad ó én Uram
Kősziklám, megváltóm
Hogy ne vétsek ellened”

20/2

„Adgya meg ő teneked
Hogy mindennemű *tanáczodat*
Te jo véghez vihessed”

„Adja meg ő teneked
Hogy mindenemű *szándékodat*

Te jó véghez vihessed”

22/6

Ökleldezni, megölni igyekeznek”

„Megölni, megtaposni igyekeznek”

22/8

„Kezeimet és lábaimat ezek

Altalgyaktác”

„Kezeimet és lábaimat ezek

Átalszúrták”

44/10

„Bebetél az *sárkányoc* közé”

„Bebetél a *sakálok* közé”

45/1

„Kit nyelvem diczér szép *cifrával*,”

„Kit nyelvem dicsér nagy szép *felsőval*”

45/3

„Midön ő sziveket *általlövöd*”

„Szívüket midón *általszegzed*”

66/6

„Mi fejünkre népet ültetél

Mint az *tevéc* terheltetténc”

„Mi fejünkre népet ültetél

Mint a *barmok* terhelteténk”

68/2

„Diczérjétec áldgyátoc,
Ki az *szép fölökön* megyen,”

„Dícsérjétek, áldjátok;
Ki a *puszta földeken* megyen,”

80/6

„Az szőlötövet Egyiptombol
Elhozád az *sovány országbol*”

„A szőlötövet Egyiptomból
Elhozád *szolgálat házából*”

89/8

„Az te kegyelmedből *szarvunkat* fölemellyüc”

„A te kegyelmedből *orcánkat* felemeljük”

97/3

„Mondgyatoc szép *énekeket*”

„Mondjátok szép *zsoltárokat*”

104/16

„Gyönyörködíc *teremtett állatiban*”

„Gyönyörködik *minden munkáiban*”

132/11

„Fölnevelem én egy *szarvát*
Az én szolgámnac Davidnac”

„Fölnevelem én egy *magvát*
Az én szolgálómnak, Dávidnak”

Ezekhez hasonlókra még hozhatnánk pár tucat példát. A szó- és kifejezésváltoztatást a fentiekben különböző okok indokolták.

Leggyakoribb, hogy a szó elavult, részben, vagy teljesen megváltozott a jelentése, s ezért azt a mai megfelelőjével cserélték ki. (A ma használt Énekeskönyvben (Budapest 1999; első kiad.: 1948) egyetlen helyen találunk szómagyarázatot; az *alítják* magyarázata a 19. lap alján 'vélik, gondolják' (3/1)). *Erős köszálam* helyett *kősziklám*, (19/7) *tanáczzodat* helyett *szándékozdat*, (20/2) *altalglyaktác – általszúrták*, (22/8) *teremtett állatiban* (teremtményeiben) – *minden munkáiban* (104/16). A *cifra* szó a régiségben jelenthetett ékes beszédet, s ugyanezt adja vissza a *nagy szép felszóval* (45/1). A *szép énekeket* pedig azért cserélhették ki *szép zsoldárokat-ra* (90/3), mert így egyértelműbb, hogy egyházi énekekről van szó.

Az is előfordul, hogy a szócserét a hazai viszonyokba való adaptálás magyarázza. Ezért áll a *mint a tevéc terheltettenc* helyett *mint a barmok terhelteténk* (66/6). Vagy a *szarvunkat fölemeljüc* az ószövetségi zsidóság számára azt jelentette, hogy jobb állapotba kerülünk, tudniillik náluk a szarv az erő, a hatalom metaforája volt. Magyarul azonban érthetőbb: *orcánkat fölemeljük* (89/8), bár nálunk is előfordul, a *letöri valakinek a szarvát* kifejezés.

A *bevetél a sárkányoc közé* (44/10) szerkezetben pedig a *sárkányoc* helyére a revideált Károlyi-féle szöveg (1908) hatására került a *sakálok* szó. Mint ahogy Egyiptomnak a *sovány ország-ként* való említése szintén a Biblia, a Tízparancsolat hatására változott a *szolgálat házá-ra*.

Olykor a szócserét a rím kényszere magyarázza. Így a 45/3-ban az áll, hogy nyíllal *az ő sziveket általlövöd*. Itt a *lövöd* a következő sor *vetöd*, azaz *veted* igéjével rímelt. Miután azonban a mai szöveg az *ö-zést e-ző* alakokkal küszöbölte ki, az *általlövöd* helyére a szemantikailag kevésbé szerencsés *általszegzed* került.

A 68/2-ben soroknak a *puszta földeken megyen-re* való változtatása fordítási problémát vet fel. Az ugaritiból átkerült vonatkozó héber szó *p* → *b* hangcserével a 'puszta' jelentésű szó helyett a 'felhő' jelentésű szó megfelelő alakja lesz. Karasszon Dezső (1998) az új protestáns bibliafordítás készítésekor javasolta is a *puszta* szó helyett a *felhő* korrekciót, mert az utóbbi szó jobban értelmezhető. A felhőkön száguldás ugyanis a kanaáni Baál viharisten jellemzője volt, s az ő kultuszának elemei a zsidó istenhitbe is beépültek. A 'felhő' jelentésű szó olvasatát nyilván valamelyik forrása vagy egy korabeli zsoldárkommentár

közvetítette Szencihez. Az énekeskönyv azonban a bibliafordításokban szereplő *puszta* szót vette át.

Kifejezetten teológiai vonatkozása is van az olyan változtatásoknak, ahol a mai szöveg krisztianizál, tehát az adott helyen Krisztusra előremutató próféciát tartalmaz. Ez a korábbi zsoltárparafrázisok gyakorlatának maradványa. Így toldódhatott be a *kősziklám* mellé a *megváltóm* szó a 19/7-ben. Vagy a *Fölnevelem én egy szarvát / Az én szolgálómnac Davidnac* sorokat — amely azt jelenti, hogy megnövelem az ő hatalmát — úgy változtatták meg, hogy kiküszöbölték a szarvval kapcsolatos, már említett kifejezést, és a *szarvát* szó helyére a *magvát* tették, s így a szöveg már Krisztusra, Dávid leszármazottjára utal.

Megjegyezhetjük azt is, hogy a fent látottakhoz hasonló szövegkorrekciókat nem mindig hajtották végre. Így például a *szarv* szó ma már különösnek ható metaforikus használata a 75/3-ban a *Szarvat ne emellyetec, / Illy fön ne beszéllyetec*-ben megmaradt. Vagy a *kőszikla* értelmű *kőszál* szó a dicséretekben szintén megmaradhatott, így a lutheri 390/4-ben (*Az Ige kőszálként megáll*) vagy a 458/1-ben (*Aki értem megnyíltál, / rejts el örök kőszál*).

2) Szóbetoldás

42/7

„Bizzál Istenben: Nem hagy el,”

„Bízzál Istenben s nem hágy el,”

3) Szóelhagyások

90/3

„Es mint az zöld füveczke a mezőben

...

Reggel virágzic s' estve megszárad”

„És mint a zöld füvecske a mezőben,

...

Reggel virágzik, estve megszárad.”

53/6

„Az Sionról vallyon s’ ki jövendel,”

„A Sionról vajon ki jövend el,”

Az énekeskönyv többször elhagyja az *s* kötőszót, egy esetben pedig betoldja. Ezt annál inkább megteheti, mert az *s*-t nehéz kiénekelni, nincs szótagértéke, az elhagyás és a betoldás pedig a nyelvhelyességet nem sérti.

II. Alaktani változtatások

Itt olyan változtatásokat vizsgáltam, amelyek például a névszók és igék jelezését, ragozását, képzését érintették ezen belül is elsőként **A.) a névszókat érintő változtatásokat.**

1. A főnév számának megváltoztatására találhatunk példát: Ments ki engem minden *vétkeimből*, / Ments ki engemet minden *vétkemből* (39/5). Szózatom templomába fölhata, Kiáltásom *füleibe* juta, / Szózatom templomába felhata, / És kiáltásom *fülibe* juta (18/2). Az Úr Isten magas *mennyekből* / Az Úr Isten a magas *mennyből* (33/7).

Ezekkel a változtatásokkal a Szenci Molnár korában kikerülhetetlen latinizmusok lehetőség szerinti megszüntetését akarták elérni. Ilyen jellegzetes latin hatás fedezhető fel a 39/5-ben az anyagnevek *vétkeimből* / *vétkemből*, a 18/2-ben a páros testrészek *füleibe* / *fülibe*, valamint a 33/7-ben a *mennyekből* / *mennyből*, ahol a többes számú alak helyett egyes számút használ.

2. A tárgy fajtájának megváltoztatása
3. Határozórag–csere
4. A birtokos személyragozás elhagyása, betoldása vagy megváltoztatása

B.) Az igeit érintő változtatások

5. Az ige nemének megváltoztatása
6. Az ige idejének megváltoztatása
7. Az ige módjának megváltoztatása
8. E/3-ú személyrag helyett E/2

9. Általános ragozás helyett határozott, és fordítva
10. A ható képző betoldása vagy elhagyása az igében
11. Az igekötő megváltoztatása
C.) Szófaj változtatása

II. Alaktan:

A.) A főneveket érintő változtatások

1) A főnév számának megváltoztatása

a) Többes szám helyett egyes szám

7/1

„Tarts meg *ellenségim* ellen,”

„Tarts meg *ellenségem* ellen.”

7/4

„*Ellenségim* ellen támadvan,”

„*Ellenségem* ellen támadván;”

9/11

„Sokaságát czelekedeteinec
Hirdessétec minden *népekne*c.”

„Sokaságát czelekedeteinek
Hirdessétek el minden *népnek*.”

10/9

„Vedd *füleidben* kiáltásokat,”

„Vedd *füledbe* ő kiáltásukat”

18/2

„Szozatom templomába fölhata,
Kiáltásom *füleibe* juta”

„Szózatom templomába felhata,
És kiáltásom *fülibe* juta”

33/7

„Az Ur Isten magas *mennyekből*”

„Az Úr Isten a magas *mennyből*”

39/5

„Ments ki engem minden *vétkeimből*,”

„Ments ki engemet minden *vétkemből*,”

44/11

„Mert mindent látsz *szemeiddel*,”

„Mert mindent látsz te *szemeddel*,”

51/3

„Szülejim bünös *vérek*ből lettem.”

„Szüleim bünös *vér*ből lettem.”

89/3

„Az egec hirdetic *czuda dolgaidat*,”

„Az egek hirdetik sok *csudadolgodat*,”

96/3

„Az pogányoknac soc Istenöc
Merö *bálványoc* ha megnézzöc,”

„A pogányoknak sok istenük
Mind merö *bálvány*, ha megnézzük.”

97/6

„Megmenti hiveit
Gonoszoc kezekből,”

„Megmenti híveit
A gonosz kezéből,”

105/2

„Néki vigan énekellyetec,
Czuda dolgait dicsérjétec,”

„Néki vígen énekeljeteck,
Sok *csuda dolgát* dicsérjéteck!”

129/6

„Es az *kic elmennecc*, ne *mondgyác*,

...

Aratástoc *legyenec* szaporák,”

„És *aki itt elmégyen*, ne *mondja*:

...

Ti aratásotok *legyen* szapora,”

143/5

„Nézvén *czuda dolgaidat*,
Mellyeket kezec *czeleködöt*,”

„Nézzvén sok *csuda dolgot*,
Melyeket kezed cselekedett,”

b) Egyes szám helyett többes szám

8/6

„Kezed *munkáján* ötet Urrá tevéd,”

„Kezed *munkáin* ötet úrrá tevéd,”

16/4

„*Diczéretet* mondoc én az Urnac,”

„*Dícsérteteket* mondok az Úrnak,”

19/2

„*Beszéde* ezeknec.”

„*Beszédük* ezeknek.”

19/5

„Kedvesb drága *könél*,
Sokkal böczületesb,
Ö szerelmessége”

„És drága *köveknél*
Sokkal becsületesebb;
Ő szerelmessége,”

25/6

„Azt ö nagy hiven vezérli
Ö igaz *ösvényében*.”

„Azt ő nagy híven vezérli
Igaz ösvényeiben.”

27/6

„Te vagy vigasztalom *nyavalyámban.*”

„Vigasztalóm vagy *nyavalyáimban.*”

34/8

„Kic ő hozzá tiszta *szív*ből
Kiálnac nagy inségekből,”

„Kik hozzád tiszta *szívük*ből
kiálnak nagy ínségükből:”

34/9

„De minden *nyomoruságbol*
Kiment az Isten.”

„De *nyomrúságaibul*
Kiment az Isten.”

48/5

„Az te igaz *ítéleteden*,
Szive szerint örvendez minden.”

„A te igaz *ítéleteiden*
Szíve szerint örvendez minden.”

48/6

„Mert czac ez az igaz Isten,”

„Mert igaz és hú az Isten,”

49/4

„Es mint az *oktalan állat* meghalnac.”

„Mint *oktalan állatok*, ők meghalnak.”

61/2

„Mert te vagy én erős tornyom,
Vigaságom
En *ellenségem* ellen.”

„Mert te vagy én erős tornyom,
Vígasságom
Én *ellenségim* ellen!”

64/10

„De szíve az igaz *embernec*
Örvend az erős Istenben,”

„De szíve igaz *embereknek*
Örvend az erős Istenben,”

65/5

„Nagy voltán az te czudaidnac,
Kiknec *száma* ninczen”

„Nagy voltán a te csudáidnak,
Miknek *számuk* nincsen”

84/3

„*Kutat* ás, csinál czatornát,
Kiben essö vizet boczát.”

„*Kútakat* ás és csatornát,
Melybe esővizet bocsát.”

107/15

„Az fölemelt *hab* vizét
Szépen lefekteti.”

„Felemelt *habok* vizét
Szépen lefekteti.”

107/19

„Kic ez földet bévetic
...
Hasznokra az népnek.”

„E földet ők bevetik
...
Hasznára a népnek.”

150/2

„Diczérjétec öt kürtben,
Es ékes *éneklésben*,”

„Dícsérjétek öt kürtben,
Ékes *éneklésekben*;”

2) A tárgy fajtájának megváltoztatása

94/3

„Uram az te népedet rontyác,
Örökségedet sanyargattyác,

„Uram, a te népedet rontják,
És *örökséged* sanyargatják.”

141/4

„Ne bocsásd *szívemet* gonoszra,”

„Ne bocsássad *szívem* gonoszra,”

97/6

„Ti *Isten szeretőc.*”

„Ti *Istent szeretők,*”

3) Határozórag megváltoztatása

69/4

„Mert szent *templomod* gerjede szívem,”

„Szent *templomodban* gerjede én szívem,”

96/4

„Az ő tiszteletes szent *helyén,*”

„Ő tiszteletes szent *helyben.*”

135/4

„Ki ez világ *végéről*
Támaszt terhes fölhöket,”

„Ki e világ *végitül*
Támaszt terhes felhőket,”

139/4

„*Földre* lerontsád minden épületét!”

„*Földig* lerontsád minden épületjét!”

143/2

„Az én gonosz *bűneimert*,

...

Nem találhatsz igaz *embert*.”

„Az én gonosz *bűneimre*,

...

Nem találhatsz igaz *emberre*.”

4) A birtokos személyragozás elhagyása, alkalmazása vagy személyének megváltoztatása

5/8

„Vezérly Uram *igasságodban*,
Ellenségimnec láttokra,”

„Uram, vezérelj *igazságban*
Ellenségimnek láttokra,”

7/4

„Es engem hivségem szerint,
Itélly *igasságom* szerint,”

„És engem hűségem szerint,
Ítéelj *igazságod* szerint!”

9/4

„Ülvén törvéntevő *székedben*,”

„Ülvén a törvénytevő *székben,*”

18/5

„Mefizete *igasságom* szerint,
Kezeimnek tisztasága szerint”

„Mefizete *az igazság* szerint,
Kezeimnek tisztasága szerint.”

38/15

„De én *az Istenben* bízom,”

„De én *Istenemben* bízom,”

50/6

„Kötésem *száddal* vallod? De gyűlölöd
Intésemet, es ígémet megvetöd.”

„Kötésem *szájjal* vallod, de gyűlölöd
Intésemet, és ígémet megveted.”

69/4

„Téged *gyalázoknac* soc szidalmac”

„És *gyalázóid* ő sok szidalmok

74/12

„Hogy ő *az segedelem* mindenben.”

„Hogy *segedmem* ő mindenekben.”

82/1

„Miglen ítéltec ti ecképpen

Az *törvényi igasság* ellen?”

„Míglen ítélték ti eképpen

A *törvény igazsága* ellen?”

93/1

„Nagy *hatalommal* regnál az Isten,”

„Nagy *hatalmával* regnál az Isten,”

102/10

„Az mennybéli Istent áldgyác,

Ez *dologért* magasztallyác.”

„A mennybéli Istent áldják,

E *dolgáért* magasztalják;”

110/2

„*Ellenség* között mutasd országlásodat,”

„*Ellenséged* közt mutasd országlásod,”

116/10

„Es az melly *fogadást* az előttöttem,

Megállom minden előtt vigsággal”

„És *fogadásom*, mit előttted tettem,

Megállom minden előtt vigsággal.”

135/8

„Megáll örökké *neved*

Es szent *emlékezeted*

Népedet *hatalmadban*

Itéled igasságban,”

„Megáll örökké *neve*

És szent *emlékezete*.
Ítéli hatalmában,
Népét *igazságban*;

144/3

„Szabadíts meg ez *veszedelemből*,”

„És szabadíts meg *veszedelmemből*,”

B.) Az igét érintő változtatások

1) Az ige nemének megváltoztatása

a) Szenvedő ige helyett cselekvő ige

48/3

„Az Isten városa mellett,
Melly ő néki *szenteltet*,”

„Városában az Istennek,
Melyet őnéki *szenteltek*,”

145/6

„Es nékiec böven *megadattatnac*,”

„Őnékiek nagy bőségben *megadadnak*,”

b) Gyakorító ige helyett visszaható ige

65/9

„Az szép sic mezöc *ékesednec*
Soc barom czordáckal”

„A szép sík mezők *ékeskednek*
sok baromcsordákkal”

2) Az ige idejének megváltoztatása

a) Jelen idő helyett múlt idő

11/1

„Hogy az tiszta szívüköt meglöyéc,
Már az nyilakot az idegben *vetik*.”

„Hogy a tiszta szívüket meglőjék,
Már a nyilakat az idegbe *vették*.”

116/4

„*Mikor én nagy nyavalyában volnéc,*
Ottan megmenté nyomorult életem:”

„*Nagy nyavalyában mikor én valék,*
Ottan megmenté nyomorult életem.”

b) Múlt idő helyett jelen idő

69/3

„Kic benned *vetettéc* reménységeket,”

„Kik benned *vetik* ő reménységüket,”

76/1

„Az Izraelnec földében
Meszsze *terjett* diczsősége,

„Az Izráelnek földében;
Messze *terjed* dicsősége,”

79/3

„Hol nevedet soha

Nem *tisztelték* az népec.”

„Hol nevedet soha

Nem *tisztelik* e népek!”

c) Elbeszélő múlt idő helyett egyszerű múlt idő

85/1

„Kiket rabságból haza *eresztél*”

„Kiket rabságból haza *engedtél*”

102/5

„Hogy engemet *fölemelél*

Es ismét az földhöz *ütél*.”

„Hogy engemet *fölemeltél*,

Ismét a földhöz *ütöttél*.”

124/4

„Mert életünknek az Úr oltalma,

Ki menyet földet *teremté* bölcsen.”

„Mert életünknek az Úr oltalma,

Ki mennyet, földet *teremtett* bölcsen.”

3) Az ige módjának megváltoztatása

a) Kijelentő mód helyett felszólító mód

58/8

„Azt minden itt *vész*i eszében,”

„Azt *vegye* mindenki eszében,”

b) Felszólító mód helyett kijelentő mód

102/7

„Jelen vagyok az az óra,
Hogy dolga *fordul* jóra.”

„Jelen vagyok az az óra,
Melyben dolga *fordul* jóra.”

102/11

„Es azokat ő *megtartsa*
Kiket ítélték halálra.”

„És azokat ő *megtartja*
Kiket ítélték halálra.”

c) Feltételes mód helyett felszólító mód

105/24

„Hogy *fogadnád* az ő szavát,”

„Hogy *fogadják meg* ő szavát,”

d) Felszólító mód helyett felételes mód

95/4

„Legottan hogy *hallyátoc* szavát:”
„Vajha *meghallanátok* szavát!”

4) E/3-ú személyrag helyett E/2

73/6

„Mondnád végre: az Ur Isten

Láttyaé ezt az mennyekben?
Mi nyavalyáinkat *tudgyaé*,
Keserőségünket *szánnyaé*?”

„Szólanak végre: Úr Isten,
Látod-e ezt a mennyekben
Mi nyavalyánkat *megérted-e*?
Keserőségünket *szánod-e*?”

5) A határozott ragozás és az általános ragozás megváltoztatása

37/4

„*Bízd* Istenre, es légy csendes szivedben,”

„*Bízzál* az Úrban, csendes légy szívedben,”

115/7

”Oe *megáld* mind kiczént és mind nagyot,
Az kic ötet félic mint Urokot,”

„Ő *megáldja* a kicsinyt, a nagyot,
Kik ötet félik, mint ő Urokot.”

6) A ható képző betoldása vagy elhagyása az igében

32/3

„Es nagy vétkeimet el nem *halgatám*,”

„Nagy vétkeimet el nem *hallgathatám*,”

9/14

„Hogy diczérhesselec vigan,
Az Sionnak kapuiban,
Es *örvendezhessec* szívemben,”

„Dicsérhesselek nagy vígan
A Sionnak kapuiban;
Hadd *örvendezzek* én szívemben,”

32/3

„Es nagy vétkeimet el nem *halgatám*,”

„Nagy vétkeimet el nem *halgathatám*,”

9/14

„Hogy diczérhesselec vígan,
...
Es örvendezhessec szívemben,”

„Hogy dicsérhesselek vígan
...
Hadd örvendezzek én szívemben,”

27/3

„Mellyet azért kérec hogy én *láthassam*
Az Úrnac fölséges diczöséget.”

„Melyet én azért kérek, hogy *meglássam*
Az Úrnak felséges dicsőségét,”

7) Igekötő elhagyása, megváltoztatása, vagy betoldása

6/8

„Azért *tőlem elmennyetec*,
Kic gonosságban éltec,”

„Azért *éntőlem menjetek*,

Kik gonoszságban éltek;”

83/9

„*Kergesd meg* forgo szeleddel,”

„*Kergesd el* foró szeleddel,”

18/6

„Az nyomorult szegényeket *segited*,”

„Nyomorult szegényeket *megsegíted*,”

C) A szófaj változtatása

1) Ige helyett határozói igenév

19/7

„*Jároc* te kedvedben.”

„*Járván* te kedvedben.”

128/2

„Feleséged házadban

...

Gyümölczöt szépet *hozván*

Ha eljő az idő.”

„Házadban feleséged

...

Szép gyümölcset *hoz* néked,

Ha eljő az idő.”

103/10

„Ti erős lelkec, kic ő akarattyát

Tészitec, és *jártoc* ő kedvére.”

„Ti erős lelkek, kikő akaratját
Megtészitec, *járván* ő kedvére!”

2) Ige helyett melléknév

37/1

„Ne nézz buslakodván szerenczéjekre,
Ha látod hogy *jobbul* állapotjoc,”

„Ne nézz búslakodva szerencsájökre.
Ha látod nekik *jó* állapotjuk!”

145/3

„Minden teremtett rendinec *kedvez* ő.”

„Minden teremtett rendinek *kedvező*.”

3) Melléknév helyett ige

130/4

„Oe *segítő* mindenben”

„*Megsegít* ő mindenben”

4) Névtós főnév helyett ragos főnév

7/5

„Ki az híveket megtartod,
Gonosz ellen takargatod.”

„Ki a híveket megtartod,
A *gonosztól* takargatod.”

104/7

„Es ő *munkája által* az embernek,
Füvet és búzát adsz ő életinek.”

„És az ő *munkájából* az embernek,
Füvet és búzát adsz ő életének.”

Szenci szövegének ilyen szempontú vizsgálata után elmondhatjuk, hogy összességében tekintve nem szorult nagyobb korrekciókra a szöveg, –bár nyelvünk sokat változott az eltelt évszázadok alatt– hiszen Szenci nagyon következetesen alkalmazta a magyar nyelv grammatikai szabályait. De nemcsak alkalmazta, hanem maga is részt vett az alakításukban a grammatikájában (*Novae Grammaticae Ungaricae... Libri Duo*. Nürnberg, 1610.) lefektetett szabályokkal.

III. Mondattani változtatások

Ebbe a kategóriába a szórendcserék tartoznak. Ezek a változtatások a zsoltárszövegek értelmét érdemben nem módosították, legfeljebb a pontosítást, a nyomatékossá tételt és esetleg a jobb énekelhetőséget szolgálták. Például a 2/6-ban, Szolgáljatoc ez hatalmas Urnac, *Igaz félelemmel, jámbor étellel*, / Szolgáljatok e hatalmas Úrnak *Jámbor étellel, igaz félelemmel*. A 40/1-ben Varván vártam az fölséges Urat, ... *Es megmutatá raytam jóvoltát*, / Várván vártam a felséges Urat, ... *És rajtam megmutatá jóvoltát*, valamint a 91/7-ben *Oroszlánon és sárkányon Minden kár nélkül járhatsz*, / *Sárkányon és oroszlánon Minden kár nélkül járhatsz*.

Indokolhatta még a jobb hangsúlyozás is, mint a 91/4-ben „...Ha te mellőled egy felől / *Ezren elesnénekis*, / Es tiz ezren jobb kéz felől / *Nem árthat néked mégis...*” helyett „...Ha te mellőled egy felől / *Ezren is elesnének*, / És tízezren jobb kéz felől: / *Mégis nem árthat néked...*”.

Nyomatékossá teszi a mondanivalót a megszólított kiemelése, ilyen esetet láthatunk a 22/12-ben „*Diczérjétec Istenfélöc ötet*, / Jácob fiai áldgyátoc nevét,” helyett ezt olvashatjuk; „*Istenfélők, dícsérjétek ötet*, / Jákob fiai, áldjátok nevét;”.

A jobb érthetőséget, a pontosítást szolgálja az 50/9-ben történt változtatás, „Ezt mostan eszetekbe vegyétec, / Kic az Istenről elfeletkeztec, / *Hogy el ne rántsalac mentségnélkül*, / *Az ki hálát ad, engem az böczül*, / Mond Isten: az illy ember jár jó úton, / *Es néki segedelmem jelen vagyon*.”, így ez került az énekeskönyvbe; „Ezt mosten eszetekbe vegyétek, / Kik az Istenről elfelejtkeztek, / *Hogy mentség nélküül el ne rántsalak!* / *Az becsül engem, aki hálát ad;* / Mond Isten: az ily ember jár jó úton, / *És segedelmem néki jelen vagyon!*”.

Érdekes lehet, hogy az énekeskönyvben lévő szöveg kiemeli Isten nevét, vagy a rá vonatkozó utalást a tárgy rovására, például a 31/13; „*Világosits orczádat raytam*, / ... / Te nagy irgalmadból, / ... / *Töled oltalmat vároc*.” sorok helyett ezt olvashatjuk: „*Orcádat világosítsd rajtam*, / ... / Te nagy irgalmadból, / ... / *Oltalmat tőled várok!*”. Ugyanez az eset áll fenn a 104/17-ben, ahol az „*Az Urnac diczéretet éneklec*,” helyére a „*Dícséretet az Úrnak éneklec*,” került.

1) Szórendcsere:

2/6

„Szolgálatoc ez hatalmas Úrnac,

Igaz félelemmel, jámbor étellel,”

„Szolgáljatok e hatalmas Úrnak

Jámbor étellel, igaz félelemmel,”

9/3

„Mert az én ellenségimet

Megtérítéd veréd őket,”

„Mert az én ellenségimet

Veréd, megtérítéd őket,”

10/1

„Im az Istentelen kevélységgel

Kergeti az szegént és nyomorgattya,

Az önnön nyakába esséc hálója!”

„Ím az Istentelen kevélységgel

Kergeti a szegényt és nyomorgatja:

Hálója essék az önnön nyakába!”

14/2

„Az Úr az égből alá tekinte,

...

Ha az Istent valaki keresné.”

„Az Úr az égből alátekinte

...

Ha valaki az Istent keresné,”

17/4

„Mutasd jóvotodat ezeknek,

...

Mint az te szemeidnek fényét,

Ugy meg őrizz Uram engem,”

„Jóvoltod mutasd meg ezeknek,

...

Mint a te szemeidnek fényét,

Úgy őrizz meg, Uram, engem,”

21/2

„Alég szól egy igét,

Már hallod kérését.”

„Szól alig egy igét:

Már hallod kérését.”

22/8

„Minden erőm, mint czerép elszáradt,”

„Mint cserép, minden erőm elszáradt,”

22/10

„Azért Uram tőlem ne legy messze,

Ne késsél, életemnek ereje.”

„Azért tőlem, Uram, ne légy messze,

Ne késsél, életemnek ereje!”

22/12

„Diczérjétec Istenfélöc ötet,

Jácob fiai áldgyátoc nevét,”

„*Istenfélők, dicsérjétek őtet,*
Jákob fiai, áldjátok nevét;”

31/4

„*Kezedben ajánlom lelkemet,*
Mert nagy inségemben
Megtartál Ur Isten,
Azoktul megvonszom szívemet,
Az kic élne hivságban;”

„*Lelkemet kezedbe ajánlom,*
Mert nagy íségemben
Megtartál, Úr Isten.
Szívemet azoktól megvonszom,
Akik élnek hívságban;”

31/13

„*Világosíts orczádat rajtam,*
...
Te nagy irgalmadból,
...
Töled oltalmat vároc.”

„*Orcádat világosítsd rajtam,*
...
Te nagy irgalmadból,
...
Oltalmat tőled várok!”

40/1

„Várván vártam az fölséges Urat,
...

Es megmutatá raytam jovoltát,”

„Várván vártam a felséges Urat,

...

És rajtam megmutatá jóvöltát.”

40/2

„*En szájamba ada uy éneket,*

Istenünc diczéletire,”

„*Ada én szájamba új éneket*

Istenünk dícséletire,”

49/6

„De az haláltól engem az Isten

Megment, es kegyessen hozzá veszen.”

„De a haláltól engem az Isten

Megment, és hozzá vészen kegyesen.”

50/1

„Az erős Isten, Uraknac Ura,

Szól, és mind ez földet elő hívja,”

„Az erős Isten, uraknak Ura,

Szól, és e földet mind előhívja,”

50/7

„*Es mikoron te az lopót látod,*

Véle együtt futsz, dolgát jovallod,”

„*És mikoron a lopót te látod,*

Együtt futsz véle, dolgát javallod;”

50/9

„Ezt mostan eszetekbe vegyétec,
Kic az Istenről elfeletkeztec,
Hogy el ne rántsalac mentségnélkül,
Az ki hálát ád, engem az böcziül,
Mond Isten: az illy ember jár jó úton,
Es néki segedelmem jelen vagyok.”

„Ezt mosten eszetekbe vegyétek,
Kik az Istenről elfelejtkeztek,
Hogy mentség nélkül el ne rántsalak!
Az becsüül engem, aki hálát ad;
Mond Isten: az ily ember jár jó úton,
És segedelmem néki jelen vagyok!”

51/4

„*Uram hints meg engemet Isoppal,*
Es én azontul tisztán meguyoloc,”

„*Hints meg, Uram, engemet izsóppal,*
És én azontúl tisztán megújulok;”

51/4

„Es megvidul minden én tetemem,
Kiket az te haragod öszverontot.”

„És megvidul minden én tetemem,
A te haragod melyet összerontott.”

64/1

„Halgasd meg Uram könyörgésem,
Tarts meg ellenségem ellen,

...

Örizz meg félelmétől engem,

Mets meg életem.”

„Hallgasd meg, Uram, könyörgésem,
Tarts meg ellenségem ellen,

...

*Félelmétől őrizz meg engem,
Mentsd meg életem!”*

72/7

„A szükölködököt megszánja

...

Erőszaktul megtartja öke.í’

„A szükölködöket megszánja

...

Megtartja erőszaktól őket,”

91/4

„Ha te mellőled egy felől

Ezren elesnénekis,

Es tiz ezren jobb kéz felől

Nem árthat néked mégis.”

„Ha te mellőled egy felől

Ezren is elesnének,

És tízezren jobb kéz felől:

Mégis nem árthat néked,”

91/7

„Oroszlánon és sárkányon

Minden kár nélkül járhatsz,”

„Sárkányon és oroszlánon

Minden kár nélkül járhatsz,”

104/3

„Az nagy vizec ö rayta föllyül folytac,
Kic a nagy hegyekennis fellyül multac.”

„Ő rajta a nagy vizek felül folytak,
Kik a nagy hegyeken is felülmúltak.”

104/12

„Az ember reggel fölkél idején,
Es tisztí szerint munkára megyen,
....
Es ott munkálkodic mind estveiglen.”

„Az ember reggel fölkel idején,
És tisztí szerint munkára mégyen,
...
És munkálkodik ott mind estéiglen.”

104/17

„Az Urnac diczéretet éneklec,”

„Dicséretet az Úrnak éneklek,”

„Nagyok az Úrnak csudái,

...
És az ő szent igazsága,
És ő dicső méltósága”

111/3

„Etelt ád azoknac böven,
Az kic ötet félic hiven,”

„Azoknak ételt ád bőven,
Akik őtet félik híven;”

111/5

„Minden ő paranczolattya
Igaz minden ő hagyása,”

„Igaz minden ő hagyása,
Minden ő parancsolata,”

132/2

„Ezt (ugymond) én fölfogadom,
Hogy bé nem megyec házamban,”

„Ezt, úgymond, én fölfogadom,
Hogy nem megyek be házamba,”

136/8

„Nappali vezérlését
Terömtötte az napfént,”

„Nappali vezérlésre
A napfényt teremtette,”

137/5

„Te Babylonnac leánya meghidgyed,
Hogy még végre porhamuvá kell lenned,”

„Te Babilonnak leánya meghigyjed,
Hogy végre még por-hamuvá kell lenned!”

138/3

„Mondván: Nagy az ő ereje,
Diczösége,

Es azért áldgyác,”

„Mondván: *nagy ő dicsősége,*

És ereje,

Őt azért áldják.”

148/1

„*Dicséjétec őt az égben,*”

„*Őt dicséjétekez égben,*”

IV. Szövegmódosítások

Az alábbiakban több olyan példát mutatok be, ahol a szöveget az énekeskönyv nagyobb mértékben átírta, illetve ahol a szókincsbeli, alaktani és mondattani változtatások együttesen szerepelnek.

4/2

„Hogy az Ur Isten engemet

Bévött kedvébe kegyelmébe,

Ő adta királyi tisztemet,”

„Hogy az Úr Isten engemet

Bevett kedvébe, kegyelmébe,

Csudamód megmentett engemet,”

21/11

„Hogy boszszontsanac téged.

Gonosz tanácsot végeztec,”

„Hogy bosszantsanak téged.
Sok csalárdságot terveztek,”

31/15-16

„*Es nagy az te irgalmasságod,*
Mellyet azok jól látnak
Az kic te benned biznac.

...

Haylékodban őket bévészed,”

„*És csudaképpen irgalmas vagy,*
Melyet azok jól lánnak,
Akik tebenned bíznak.

...

Orcádnak rejtekébe vészed,”

48/4

„Mint neved diczősége
Elhat ez széles földre
Acképpen te diczértetel
Nagy meszsze te kiterjeszted
Jobkezed merő igasság
Minden dolgod irgalmasság”

„Dicsőséges szent neved
Mind e földre kiterjed
Eképpen a te dicséreted
Nagy messzire kiterjeszted
Jobbod teljes igazsággal
Mindenben irgalmassággal”

50/3

„En népem halgasdmeg, szóloc néked,
Izrael ezt jól eszedben vegyed,”

„Én népem, hallgasd meg, szólok néked,
Mert bizonyosságot teszek ellened,”

51/5

„*Haragos ortzádat rolam elvegyed,
Szabadíts ki minden büneimből.
Uram teremts bennem tiszta szívet,
Minden dolgaimat jora vezérljed,
Uyíts meg bennem az igaz lelket,*”

„*Haragos orcád énrólam elvégyed,
Tisztíts meg engem minden bűnömből!
És teremts tiszta szívet énbennem,
Dolgomat mindig jóra vezéreljed,
Az erős lelket újítsd meg bennem,*”

52/7

„*Mert te az te hiveidnec
Vagy jo segedelmec.*”

„*Mert jó a te híveiddel
Lakoznom örömmel.*”

60/2

„*Az zászlót adád nékiec,
Mellyet ök fölemelnec bizvan
Az te igaz fogadásodban.*”

„*A zászlót adád nékiek,
Hogy fölemelnék igazságban,
Bízáv a te szent oltalmadban.*”

73/1

„Bizonyára jó az Isten
Az Izraelnek jelesben”

„Bizonyára jó az Isten
Híveihez kiváltképpen”

73/14

„Azért én hozzád folyamom
*Fő boldogságom az nékem
Hogy benned én reménységem*”

„Azért én néked ezt mondom
*Közelséged oly jó nékem
Mert te vagy én menedékem*”

74/3

„Az gonoszokat töröld és pusztíts el,
*Kic vakmerőképpen ő seregeckel
Pusztaságot tésznec szent helyeden*”

„Szent templomodat rútul összedönték
*Mindent elrontott benne az ellenség
Pusztaságot tőn te szent helyeden*”

91/5

„Somma szerint, az Istenben
*Vettem hiedelmemet,
Az ki ül az magas helyben,
Ebben vesd remenségedet.*”

„Azért egyedül az Istenben
*Vettem hiedelmemet,
Ki ül magas mennyben,*

Abban vesd reménységed,

114/4

„Ki a kösziklát Tóvizzé teszi
Az kemény követ vízzé ereszti”

„Ki a Kősziklát tóvizzé teszi
Forrásnak útját kőben repeszti”

123/2

„Kevély népec minket könnyen nevetnek
Raytunc czufságot ülnek,
Negédes szóckal úgy nevetteünc”

„Kevély népek minket könnyen nevetnek
Rajtunk csúfságot ülnek,
Gyalázó szókkal úgy illetetünk”

A szövegmódosításoknak is szintén az volt a szándéka, hogy a szöveget a mai éneklőkhöz, a ma emberéhez közelebb hozza, nyelvileg, művelődéstörténetileg problematikus részeket korrigáljon.

Például a *tanács* szónak a régiségben volt egy mára már elavult 'szándék, elhatározás' jelentése, így a *Gonosz tanácsot végeztec* sort az érthetőbb *Sok csalárdságot terveztek*-re cserélték (21/11). A *negédes* szó régi, eredeti jelentése 'büszke, fennhéjázó', amely csak később, az *édes* szó hatására vette fel a 'kényeskedő' értelmet. Ezért volt tanácsos a *Negédes szóckal úgy nevetteünc* sort felváltani a *Gyalázó szókkal úgy illetetünk*-re (123/2). „Az gonoszkat töröld es pusztits el, Kic vakmeröképpen ö seregeckel Pusztaságot tésznec szent helyeden.” — olvashatjuk Szenci Molnárnál a 74/3-ban, az énekeskönyvben pedig ugyanitt ezt: „Szent templomodat rútul összedöntötték Mindent elrontott benne az ellenség, Pusztaságot tón te szent helyeden!”. A 17. századi szöveg szent helyet említ, amelyet az ellenség elpusztított, de a változtatások után a zsoltár konkretizál; egyértelmű, hogy a jeruzsálemi templom fölgyújtásáról, elpusztításáról van szó. Később szintén e zsoltár 7.

versszakában Szenci Molnár is említi a templomot, „Te tempolomodat öc felgyújtották / Szent helyedet megszenteltségtelenítetté:”.

A 4/2-ben az *Ö adta királyi tisztemet* konkrétan Dávidra vonatkozik, lévén a zsoltár felirata Szenci Molnárnál: „*Davidnac könyörgése az Saul ellen*”. A mai énekeskönyvben az Istenhez való könyörgés az egész gyülekezet, a hívők nevében szól, ezért itt a felirat is teljesen más: „*Esti ének nehéz időkben*”, ami érthetővé teszi, hogy e sor teljesen más lett: *Csudamód megmentett engemet*. Az 50/3-ból kikerült az Izraelre vonatkozó konkrét utalás, az *én népem* szerkezet viszont megmaradt, s így a zsoltár szövege a keresztény hívőkre is vonatkoztatható. Hasonló megfontolásokhoz kapcsolódhatnak például a következő változtatások is. Az Isten fogadása, azaz fogadalomtétele a zsoltárokból a zsidó néppel való szövetségkötésére vonatkozik, így a 60/2-ben *Az te igaz fogadásodban* helyett az énekeskönyvben *Bízván a te szent oltalmadba* áll. A 73/1-ben pedig az új szöveg kiküszöböli a régies ’kiváltképpen’ jelentésű *jebesben* határozószót, és az Isten jóságát nem csak Izraelre, hanem általában a hívőkre vonatkoztatja az előző zsoltárhoz hasonlóan.

Az 51. zsoltár nagyfokú szövegváltoztatása egyértelműen a Károlyi-fordításnak a hatása. Ez a zsoltár a liturgikus gyakorlatban a legtöbbet hangzik el, úrvacsorai bűnbánati zsoltár is. Az *Uram teremts bennem tiszta szívet,...* *Uyíts meg bennem az igaz lelket* sorokat *És teremts tiszta szívet énbennem, Az erős lelket újítsd meg bennem*-re módosítja az énekeskönyv, amely szinte szó szerint megegyezik a (revideált) Károlyi-szöveggel: „Tiszta szívet teremts bennem, oh Isten, és az erős lelket újítsd meg bennem”.

*

Vizsgálatom alapján azt a tanulságot szűrhetjük le, hogy bizonyos fokú változtatásoktól nem kell feltétlenül idegenkednünk, hiszen ilyenek a ma használt — és már általánosabban ismert — szövegekben is vannak. Tehát ezen az úton tovább is lehet menni.

Ám egyházi szövegekre egyébként is jellemző a hagyománytisztelet, az eredetihez való ragaszkodás, ami a protestáns szövegekre fokozottan érvényes. Ehhez hozzájárul az is, hogy a zsoltárszövegeket egyben irodalmi alkotásoknak is tekintik, egy-egy szó, kifejezés a használat évszázadai alatt alászállt a közbeszédbe, s ez még inkább az újítások ellen szól. A *Psalterium Ungaricum* azonban elsősorban vallási szöveg, a hívek hitbeli meggyőződését alá kell támasztania, ez pedig csak úgy lehetséges, ha a gyülekezet jól érti az énekelt szöveget.

Az újításoktól nem kell feltétlenül idegenkednünk, de a változtatásokat csak úgy hajthatjuk végre, ha a hagyományokra, Szenci Molnár szövegének veretes voltára nagymértékben tekintettel vagyunk. (Mert az természetesen igaz, hogy a zsoltárszövegek nagy részében nincs változtatás.) De ott, ahol a szükség kifejezetten megkívánja — a művészi és teológiai szempontokat mindig figyelembe véve — bízvást tehetünk módosításokat.

Szükség van módosításokra a szóhasználat terén, hiszen itt sok a ma már elavult, vagy megváltozott szó, kifejezés. Ebben az esetben a félreértés zavaróbb a „nem értés” –nél. A 19. zsoltárban a *tudomány* szónak ’tanúság’ jelentése van, ez azonban a szövegből nem derül ki; „A napok egymásnak tudományt mutatnak / Az ő bölcsességéről,” (A. Molnár 1996.). Az alaktani és mondattani változtatások nem szorulnak bővebb magyarázatra, itt a logikai következetlenségeket próbálták kiküszöbölni például az igemód megváltoztatásával, így a 116/4–ben; „*Mikor én nagy nyavalyában volnéc, / Ottan megmenté nyomorult életem:*” helyett „*Nagy nyavalyában mikor én valék, / Ottan megmenté nyomorult életem.*”. A jobb érthetőséget szem előtt tartva a szórenden változtattak, a 18/3–ban „Nagy setét ködben magát befedezte, / *Kiben mint sátorban magát reytette,*” sorok helyett ezt olvashatjuk „Nagy setét ködben magát befedezte, / *Melyben magát, mint sátorban, rejtette,*”.

A szövegmódosítások szintén a közérthetőséget szolgálták, itt egészen nagy mértékű a Szenci Molnár szövegétől való eltávolodás „*Mert mind az éigig fölhat jo voltod, / Az fölhököt éri igasságod, / Diczöséged láttasd meg az égen, / Es jelents meg nagy hatalmasságod / Minden ember nec ez egész földön!*” sorokat erre cserélték; „*Mert nagy jóvoltod, örök irgalmad / És igazságod az éigig fölhat! / Nagy dicsőséged látasd meg az égen, / És jelentsd meg nagy hatalmasságod / Az embereknek mind az egész földön!*”. Ezért is elképzelhetetlen, hogy a dolgozat elején említett két szélsőséges álláspont közül bármelyiknek is igazat adjunk. Nem tartható az, ha pusztán az irodalmi értékére hivatkozva minden változtatás ellen tiltakozunk, de az sem, ha megalapozatlanul vállalkoznánk erre. Itt említjük meg azt az énekeskönyvi célkitűzését is, mely szerint „...a zsoltárok szövegének megállapításakor Szenczi Molnár Albert eredeti fordítását (1607) vettük alapul és azon csak ott és annyit igazítottunk, amennyit a ritmikus dallamok, és az énekbeli hangsúlyozás miatt megköveteltek...”

Fel kell figyelni arra a jelenségre, hogy az énekeskönyv szerzőit, összeállítóit a Biblia szövege is motiválhatta a módosításokra „*Uyits meg bennem az igaz lelket* sorokat *És teremts tiszta szívet énbennem, Az erős lelket újítsd meg bennem*”-re módosítja az énekeskönyv, amely szinte szó szerint megegyezik a (revideált) Károlyi-szöveggel: „Tiszta szívet teremts bennem, oh Isten, és az erős lelket újítsd meg bennem”.

A *bevetél a sárkányoc közé* (44/10) szerkezetben pedig a *sárkányoc* helyére a revideált Károlyi-féle szöveg (1908) hatására került a *sakálok* szó. Mint ahogy Egyiptomnak a *sovány ország*-ként való említése szintén a Biblia, a Tízparancsolat hatására változott a *szolgálat házá*-ra. (2 Mózses 20,1-17)

Az is elképzelhető, hogy a szövegcserek egy részében az eredeti Szenci Molnár szövegekhez közelebbi változatot kellene visszaállítani. Véleményem szerint ilyen a 46/6-ban „Summa szerint ez erős Isten / *Velünc* *vagyon minden helyeken,* / *Az Jácobnak nagy Istene* / *Dolgainknac segedelme*” sorok helyett ezt olvashatjuk; „Summa szerint az erős Isten / *Velünk* *van minden ínségünkben;* / *Jákób Istene oltalmunk,* / *A Zebaóth erős várunk!*”. Ha a szövegmódosítást el is fogadjuk, nem érthető a *Zebaóth* 'a Seregek Ura' beemelését a zsoltár szövegébe, hiszen az előbbiekhöz hasonlóan a hívek ezt már nem érthetik. Az énekeskönyvben még két helyen fordul elő ez a megnevezése Istennek, 24/5-ben „Kicsoda e nagy királyság? / Ez a Zebaóth erős várunk!”, valamint a 84/2-ben; „Én királyom Zebaóth Isten: / Hol vannak a te oltárid,” Fontos, hogy a teológia nyelvhasználata ne váljon szakzsargonná, ne csak a művelődéstörténetben, nyelvészetben, hittudományban jártasak kiváltsága legyen a zsoltárszövegek pontos megértése, hanem az egyszerű hívőké is.

De természetesen, a Szenci Molnár-zsoltárok szövegével kapcsolatban is külön kell választani az egyházi énekeskönyvben lévő, sokak által használt, énekelt szöveget a Psalterium Ungaricum tudós, kritikai kiadásától. Ez utóbbinak nyilvánvalóan — kommentárokkal — az eredeti szöveget kell tartalmaznia.

Melléklet

I) Szókincsbeli változtatások:

1) Szó- és kifejezéscserék

2/7

„Mint *az* sebes tűz fölgerjed haragja.”

„Mint sebes tűz *úgy* felgerjed haragja.”

3/3

„Midön felszerkenec,
Semmin nem kesregec,”

„Midön felszerkenec,
Semmit sem kesergek”

4/1

„*Ez* illy hívságban mig maradtoc?”

„*És* ily hívságban míg maradtok?”

5/9

„Mert szájokban *ninczen* igaz szó,”

„Mert szájukban *nincs egy* igaz szó,”

5/11

„Az kic biznac czac te benned,
Es szívből szeretic neved,”

„Akik bíznak csak tebenned,
Szívből szeretik *szent* neved:”

5/12

„Mert az igazat te megáldod,

...

Minden gonosz ellen megtartod

Es oltalmazod.”

„Az igazat mert te megáldod,

...

A gonosz ellen *őt* megtartod,

És oltalmazod.”

6/3

„Uram meddig hádsz engem

Ecképpen veszekednem”

„Uram, meddig hagysz engem

Ily erősen veszkődnöm”

7/1

„Oh én Uram es én Istenem

...

Segedelmemre légy jelen

...

Midön ninczen segítségem,”

„Ó én Uram és én Istenem

...

Én oltalmamra légy jelen

...

Amidőn nincs segítségem,”

7/5

„Ki az hiveket megtartod,

Gonosz ellen takargatod.”

„Ki a híveket megtartod,
A *gonosztól* takargatod.”

8/3

„Mellyeket az te *uyaid* formáltac”
„Melyeket a te *kezeid* formáltak”

8/4

„Czudálván mondom: Miczoda az ember,
Ki *tetőled* ennyi diczőséget nyer!”

„Csudálván mondom: micsoda az ember,
Ki *tőled* ennyi *sok* dicsőséget nyer?”

8/9

„O fölséges *Isten* kegyelmes Urunc,”

„Ó, felséges *Úr*, *mi* kegyelmes Urunk,”

10/6

„*Es* az nyomorultnac légy segítséggel.”

„A nyomorultnak légy *jó* segítséggel!”

10/7

„Az nyomorult árva *te* benned bizic,”

„A nyomorult, *az* árva benned bízic,”

11/1

„Miért szóltoc hát *ilyen* lelkenec?”

„Miért szóltok hát *így én* lelkenec,”

11/1

„Mert az kegyetlenec íveket *szerezic*”

„Mert a kegyetleneknek ívüket *szegzik*”

14/5

„*Itt* azért erőssen megrémülne,”

„Azért erőssen *majd* megrémülnek,”

15/4

„Az Isten félöket *szere*ti,”

„Az istenfélőt *megbecsüli*,”

16/5

„*Diczőségem örül*, megnyugszic testem,”

„*Örvendez lelkem és* megnyugszik testem:”

16/6

„Melly életben *vagyon* öröc boldogság,”

„Mely életben *van az* örök boldogság,”

18/1”

„En erős Istenem es bizodalmom,
Idvössegemnec *szarva*, én paisom,”

„Én erős Istenem és bizodalnam,
Idvességemnek *bizonysága*, paisom!”

18/1

„Belial *fiai* rettegetnéne,”

„Bélial *folyói* rettegtenének”

18/6

„Szent vagy, es *jotévö* az *jotévöckel*,”

„Szent vagy és *jóltevő* a *jóltevőkkel*,”

18/6

„Tökélletes az *Istennec* uta,”

„*Mely* tökéletes az *Isten* úta,”

19/7

„*Jároc* te kedvedben.”

„*Járván* te kedvedben.”

20/2

„Hogy mindennemű *tanáczodat*

Te jo véghez vihessed.”

„Hogy mindennemű *szándékokodat*

Te jó véghez vihessed.”

20/3

„Mondván: Az Ur Isten megőrzi

Ez királt kegyelmével,”

„Mondván: az Úr Isten megőrzi

Fölkentjét kegyelmével”

21/6

„Es te szent *áldomásod*

Örökké néki nyuytod.”

„És a te szent *áldásod*
Néki örökké nyújtod.”

21/8

„Kezeddel *megleled* őket,”

„*Megtalálja* kezed őket,”

22/8

„Kezeimet és lábaimat ezek
Altalgyaktác.”

„Kezeimet és lábaimat ezek
Átalszúrták.”

22/11

„Kiért *szent* nevedet híven diczérem,”

„Melyért nevedet híven *hadd* dicsérem,”

22/13

„Az *Isten keresőc téged diczérnec,*”

„*Téged az Istenfélők dicsérnek,*”

22/14

„Mert az Úr egyedül bír mindeneket,
Övé az ország, *ő* az pogány népet
Birja,”

„Mert egyedül az Úr bír mindeneket,
Övé az ország, *és* a pogány népet
Bírja,”

22/15

„Es *minden ő* maradéki azoknac
Néked *nyilván* térdet fejet haytnac,”

„És maradéki *mindnyájan* azoknak
Néked *szolgálván*, térdet-fejet hajtnak.”

22/16

„Az *követköző nép* jövendőben,”

„*Minden nemzetek a jövendőben*”

24/3

„Fejetekeket föltartsátoc,
Hogy ez dicző király térjenbé.”

„Fejetekeket feltartsátok:
E dicső király *hadd* térjen be!”

24/4

„*Világi kapuc* nyillyatoc,”

„*Ti szent kapuk* kinyíljatok,”

25/3

„Emlekezzél irgalmadrol,
Melly megmarad *öröcké.*”

„Emlékezzél irgalmadról,
Mely megmarad *örökre.*”

26/1

„Hogy ő engemet megment
Mindennémö háborutul”

„Hogy ő engemet megment
Minden háborúságotól”

26/12

„Azért Uram diczérlec,

...

Az hiveknec seregiben.”

„Azért, Uram, dicsérlek,

...

A hívek szent seregiben.”

27/2

„Mégis *benned* vetném *reménségem*.

...

Míg ez földön élec *jovoltodbol.*”

„*Őbenne* vetném mégis *reményem*.

...

Míg e földön élek *jóvoltából.*”

27/5

„Hogy nézhessem Uram szent színedet.”

„Nézhessem, Uram, *te* szent színedet.”

31/15

„Fölötte nagy *az te* jovoltod,”

„Jóvoltod felette *igen* nagy,”

28/5

„*Örül* szívem es énekben

Diczérem ötet szüntelen.”

„Örvend szívem és énekben
Dícsérem őtet szüntelen.”

30/2

„Esném az halál *töribe*,”

„Esném a halál *torkába*.”

31/5

„Sérelmit *megenyhited*”

„Sérelmit *megtekinted*.”

31/19

„Meghallád könyörgésem,

Es megadád *kérésem*.”

„Meghallád könyörgésem,

Megadád, *amit kértem*.”

32/1

„Es *kinec* csalárdság *nincz* szívében,”

„És csalárdság *nincsen ő* szívében,”

32/3

„*Ottan* bocsánatot nyeréc *töled*.”

„*Ott* bocsánatot nyerék *tetöled*.”

32/4

„Szememvel *mindenkor* rád vigyázoc

Igazgatlac, *réad* gondot tartoc.”

„Szememmel *mindig reád* vigyázok
És igazgatlak, *rád* gondot tartok.”

32/6

„Örüllyetec *azért* az Ur Istenben
Igaz hivec, legyetec *nagy* örömben,”

„Örvendezzetek a *nagy* Úr Istenben,
És igaz hívek, legyetek örömben,”

33/2

„Mert igaz mondása.”

„Igaz *ő* mondása.”

35/9

„Ellenségeimet fordíts el,
Ne hunyorgassanac szemmel.”

„Ellenségimet fordítsd el,
Ne gúnyoljanak szemükkel.”

35/10

„*Es* azoc énekellyenec
Kic igazságnac örülnek,

...

Es diczéretedet híven
Éneklem minden időben.”

„*Már* azok énekeljenek,
Kik igazamnak örülnek,

...

Dicséretedet *nagy* híven
Éneklem minden időben.”

36/2

„Uram az te nagy *jovaltod*

Az égig ér, *igasságod*

Mind az fölhökig fölhat

...

Azért az te szárnyad alá

Az emberek *folyamnac,*”

„Uram, a te nagy *hűséged*

Égig ér, *kegyelmességed*

Mind a felhökig felhat.

...

Azért a te szárnyad alá

Emberek *folyamodnak,*”

36/3

„Ne hadd hogy az kevélyec lába

Reám rohannyon hatalma,

Ne tapodgyon az földre,”

„Ne hagyd, hogy a kevélyek lába

Rámrohanjon, és hatalma

Letapodjon a földre,”

37/1

„Ne nézz buslakodván szerenczéjekre,

Ha látod hogy *jobbul* állapotjoc,”

„Ne nézz búslakodva szerencsájökre.

Ha látod nekik *jó* állapotjuk!”

37/3

„Támazd czac az Istenre minden dolgod,

...

Mert *ö megczelekendi* meglátod,”

„Csak az Istenre támaszd minden dolgod,

...

Mert *megcselekszi, bizonynal* meglátod:”

37/5

„Az *hól laktanac* üressen leled.”

„*Aholott laktak*, üresen leled.”

37/20

„*Es* őket megmenti énségekből,

...

Es hogy *ö hozzá folyamnac* szívből,”

„Megmenti őket *sok* ínségükből,

...

És hogy *őhozzá fordulnak* szívből,”

38/2

„*Kezeid nagy sulyossága*

Hátam nyomja,”

„*Kezeidnek sulyossága*

Hátam nyomja,”

38/9

„*S'ohajtásom*

Töled elnem reytetött.”

„*Óhajtásom*

Töled el nem rejtetett.”

38/21

„Nézd ügyemet,
Mert egyedül hagyattam,”

„Nézd ügyemet,
Egyedül *mint* hagyattam!”

39/1

„Hogy nyelvem olly igét *ne* eytene,
Ki énnékem bút szerzene,”

„Hogy nyelvem oly igét *nem* ejtene,
Mely énnékem bút szerzene,”

39/4

„*Bizonyára* mulando az ember,

Sokat gyüyt, es soc *marhát* rak öszve,”

„*Bizony* múlandó *semmi* az ember,

Sokat gyűjt és sok *kincset* rak össze,”

39/6

„*Czapásod* rólam elvegyed,

„*Ostorod* rólam elvegyed!”

40/4

„Az egö áldozat *nincz* kedvedben,”

„Egö áldozat *nincsen* kedvedben,”

40/3

„Fülemet *megfurtad.*”

„Fülemet *alkottad.*”

40/5

„Nagy *soc népec gyülekezetiben*
Igasságod kihirdettem,”

„Nagy *sok népeknek seregeiben*
Te igazságod hirdetem,”

40/6

„Uram *tőlem irgalmasságodot*
Ne vond meg,
Igasságod megőrizzen.”

„Uram, *éntőlem irgalmasságod*
Ne vond meg,
És igazságod őrizzen.”

40/8

„*Hogy te benned mind örvendezzenec*
Az kic tisztelnec tégedet
Szeretic idvössgédet,”

„*Már tebenned mind örvendezzenec*
Akik keresnek tégedet,
Kívánják idvességédet,”

42/4

„*Szent helyedre igyekezem,*
Ez Hermon kis hegy mellől,”

„Szent helyedre igyekezem
Hermon s Micár hegy mellől.”

45/1

„Kit nyelvem megdiczér *szép cífrával,*”

„Kit nyelvem dícsér *nagy szép felszóval,*”

46/4

„Jacob Istene otalmunc,
Az Zebaoth *mi hadnagyunc.*

„Jákób Istene oltalmunk,
A Zebaóth *erős várunk!*”

46/5

„Hogy *én* erős *Istentec* vagyoc,”

„Hogy erős *Istenetek* vagyok,”

47/2

„Te kegyes *es* erős vitéz *készülly föl,*”

„Te kegyes, erős vitéz, *készüljél fel,*”

48/2

„Itt joll esmeric házonként
Erős oltalmul az Istent,”

„Itt jól esmérik házanként,
Mint menedéket, az Istent,”

48/4

„Kit *ugy erősitet* Isten,
Hogy romlása ne lehessen.”

„Mit *megerősített* Isten,
Hogy romlása ne lehessen.”

49/1

„Halgassátoc meg ezt minden *népec*,”

„Hallgassátok meg, minden *nemzetek*.”

49/2

„Hogy *gyarloságom* engem elejtsen”

„Hogy *nyomorgatóm* engem elejtsen.”

49/3

„Más emberre *marad* ő soc jószágoc”

„Más emberre *száll az* ő sok jószáguk.”

49/6

„Hogy *ha* némelly igen *meggazdagol*,
Mert minden *ö kinczét másnac* kell hadni,
Es nagy diczóségtől meg kell válni.”

„Hogy némely ember igen gazdagul,
Mert minden *kinczet másoknak* kell hagyni,
A dicsőségtől meg kell *néki* válni.”

50/6

„*Es* megsegítelec, hogy engem diczérj,”

„*Én* megsegítlek, hogy engem dicsérj!”

51/2

„Rám vethed kemény ítéletedöt,
Mindazonáltal *igaz ítélő lehetsz.*”

„Rám vethedd kemény ítéletedet,
Mindazonáltal *igazán ítélhetsz.*”

51/3

„*Es bünben* az én anyámtul szármasztam,”

„*Vétekben* az én anyámtul szármasztam,”

51/4

„Add ismét értenem nagy irgalmadot,”

„Add, hogy megértsem te nagy irgalmadat,”

53/1

„Ninczen Isten, azért gonosságban él,”

„Nincs Isten, azért nagy gonoszságban él.”

54/1

„Tarts meg Uram *Isten engem,*”

„Tarts meg Uram, *én Istenem,*”

56/4

„Velem vagy, és te *megtartasz* engemet
Kegyelmes Istenem.”

„Mert velem vagy, és te vagy *megtartásom*,
Kegyelmes Istenem!”

56/4

„Az te *laystromodban följedzed*
Minden én inségemet.”

„A te *könyveidbe fel is jegyzed*
Minden én inségemet.”

56/6

„Fogadásom tartya azt *énnékem*,
Hogy jóvoltodért neved diczérjem,”

„*Szent* fogadásom tartja azt *nékem*,
Hogy jóvoltodért neved dícsérjem,”

56/6

„Es lábaimat megtartád eséstől,
Hogy én elhessec tenéked kedvesöl
Az élöc világosságán, és szentöl
Járjac te előtted.”

„És lábaimat megtartád eséstől,
Hogy én élhessek tenéked kedvesül:
Az élők fényes világában szentül
Járjak te előtted.”

58/8

„Végre *innét* mondhattya minden,”

Hogy jó az igazaknac dolga,

„Végre *is azt* mondhatja minden,

Hogy jó az igazaknak dolga,”

59/2

„*Hatalmassac* vadnac raytam,”

„*Hatalmaskodnak* énrajtam,”

61/7

„Es osztán vígan éneklec

Szent nevednec

Mind öröckön öröcke:”

„És aztán vígan éneklec

Szent nevednek

Mostan és mindörökké,”

62/7

„Ne bizzatoc *hivságtokban,*

Hogy ha sokasul kinczetek,”

„Ne bízzatok *erőszakban,*

Ha sokasul *ti* kincsetek,”

65/5

„Az tengeri haboc zugását

Te megczendeszited”

„Tengeri habok *nagy* zúgását
Te megcsndesítéd,”

66/5

„De minket igen megpróbálál,

Mint *az ezüstöt az tűzben,*”

„De minket igen megpróbálál

„Mint *ezüstöt a nagy tűzben.*”

66/5

„Kic hevederrel *ágyékinkat*
Meg kötöztéc nagy erőssen.”

„Kik hevederrel *tagjainkat*
Megkötözték nagy erőssen.”

66/6

„Mi fejünkre népet ültetél,
Mint az *tevéc* terhelteténc,”

„Mi fejünkre népet ültetél,
Mint a *barmok* terhelteténk,”

66/6

„De te *kivezérlél benniünket,*”

„De te *kihozál, Uram, minket,*”

68/2

„Diczérjétec áldgyátoc,
Ki az *szép fölökön* megyen.”

„Dícsérjétek, áldjátok;
Ki a *puszta földeken* megyen,”

68/17

„*Oh czudálatos* az Isten”

„*Nagy félelmetes* az Isten.”

69/4

„*En* rokonim idegennek tartnac,
Anyám gyermeki nem esmernece engem,”

„*Mert* idegennek rokonim tartnak,
Atyámfiái sem esmernece engem;”

69/5

„*Oh* kegyes Isten, *könyörgőc oránkint*,”

„*Ó* kegyes Isten, *könyörgők naponkint*;”

69/5

„*Es* kegyelmezz meg *fogadásod* szerint.”

„*És* kegyelmezz meg *te hűséged* szerint!”

70/3

„*En* nyomorult szegény vagyok,”

„*Nyomorult és* szegény vagyok,”

71/2

„*Mutasd segedelmed*,
Az mint megigérted,”

„Nyújtsad segítséged,
Amint megígérted,”

71/5

„De te vagy énnékem
Erős reménységem,”

„De te vagy énnékem
Biztos menedékem.”

71/15

„Erösségemet öregbitéd

Diczöségre hozál,”

„Erösségemet öregbitéd,

Mélyebből felhozál.”

71/16

„Diczérlec *citera* zengésében,”

„Dícsérlek *lantnak* zengésében,”

71/17

„Lelkemet *te hozzád emelem,*”

„Lelkemet *hozzád fölemelem:*”

73/1

„Bizonyára jó az Isten,
Az Izraelnec jelesben,”

„Bizonyára jó az Isten,

Híveihez kiváltképpen,”

73/1

„De én csak nem *félre hayléc,*

Ugy megtántorodéc lábam,”

„De én már csaknem *elhajléc,*

Úgy megtántorodék lábam,”

73/2

„Mert bosszonkodom az népre,

Illy nagy jo szerenczében élne.

Erös kövérec testekben,”

„Mert bosszankodom e népre,

Jó szerencsében, *vígan élnek;*

És kövérek ő testükben,”

74/1

„Mire haragszol mi reánc *ennyére?*

Míglén *gerjedez* haragodnac tüze.”

„Mire haragszol mireánk *örökre?*

Míglén *gerjed fel* haragodnak tüze.”

74/9

„*Ha* leszen vége ez nagy veszélnek”

„*Mint* leszen vége e nagy veszélynek.”

74/18

„Az szegényeket eszedből ne vesdki,
Hanem kegyesen viseld gondgyokat.”

„A szegényeket eszedből ne vesd ki,
Inkább kegyesen viseld gondjukat!”

74/19

„Emlekezzél *Uram* kötésedről,
Mert ez egész föld merő setétséggel
Eltölt, es rakva van csalárd gonosz néppel,
Mindent nyomorgatnak kegyetlenöl.”

„Emlékezzél *meg szent* kötésedről,
Mert az egész föld merő sötétséggel
Eltölt, és rakva van csalárd gonosz néppel,
Kik nyomorgatnak *nagy* kegyetlenül!”

74/20

„Ne *hadd* hátratérni szégyenséggel
Az te szegény nyomorult szolgálodat,”

„Ne *engedd* hátra térni szégyennel
A te nyomorult szegény szolgálodat;”

76/2

„Hogy Isteni hatalmával

Hadat *megszállit* azonnal,”

„Hogy isteni hatalmával

Hadat *megállít* azonnal.”

78/2

„Nem hogy *czac* mi *arrol* megemlékeznéc,”

„Nem *azért*, hogy csak mi megemlékeznénk,”

78/27

„Mindenütt *szabadon viselteténc*,
Míg az szent föld határában érénc,”

„Mindenütt *nyilván és szabadon menének*,
Míg a szent föld határaiba érének,”

79/3

„Bosszúdat azokra
Onts az pogányokra,
Kic téged nem *esmer nec.*”

„Bosszúdat azokra,
Ontsd a pogányokra,
Kik téged nem *tisztelnek!*”

81/9

„Halgasd meg népem,

*Erös kötése*m,”

„Hallgasd meg, népem,

*Vádló beszéde*m!”

81/13

„Noha intettem
*Gyakor beszéde*ddel.”

„Noha intetten
Sűrű intéssel.”

82/1

„Az Isten áll ő seregében,

Közöttök igazat ítél,”

„Az Isten áll ő seregében,

És köztük igazat ítél,”

82/2

„Ügyét az *szükölködőnek*
Erőszaktul megmentésétek.”

„Ügyét a *szegény embernek*
Erőszaktól megmentésétek!”

83/9

„*Hogy* tégedet ismerjenek meg,
Es *böczöllyéc* te szent nevedet.”

„*Hadd* ismerjenek tégedet meg,
És *keressék* te szent nevedet.”

85/1

„Uram kegyessen végy hozzád minket,
Veddel rólunc *haragodnac* tüzet.”

„Uram, kegyesen végy hozzád minket,
Vedd el rólunk *nagy haragod* tüzét!”

86/1

„Nézd ártatlan életemet,”

„Tekintsd kegyes életemet,”

89/4

”Oh Zebaoth Isten minden enged tenéked,”

„Ó, seregek Ura, minden enged tenéked,”

89/4

„Az te igazságod, *melly* lakozic tenálad
Soha el nem mulic, *de öröcké megmarad.*”

„Tenálad lakozik a te *nagy* igazságod,
Soha el nem múlik *a te igaz mondásod!*”

89/8

„Az te kegyelmedből *szarvunkat* felemellyüc,”

„A te kegyelmedből *orcánkat* fölemeljük,”

90/8

„Ne terheltessünc *szorgalmatosságal.*”

„Ne terheltessünk *nyomorúságokkal!*”

92/7

„Kic *az Libanon* nőnec.”

„Mik *Libanonon* nőnek.”

91/7-8

”En ötöt megoltalmazom,

Mert *diczéri* nevetem.

...

Véle leszec *szükségében*,”

„Én ötet megoltalmazom,

Mert *ismeri* nevetem.

...

Véle leszek *ínségében*,”

92/8

„*Hogy ha* megöszülnekis,”

„*Ámbátor* megöszülnek,”

92/8

„Virágoznac az hivec,

...

Gyümölczöt *hoznac mégis*.”

„Virágoznak a hívek,

...

Szép gyümölcstöt *teremnek*,”

93/2

„*Az te* széked kezdettül fogván volt,

Istenséged öröcké országolt,”

„*Királyi* széked kezdettől fogva megvolt,

Istenséged örökké országolt.”

93/3

„*De* bár a tenger zúgjon erőssen,”

„*És* bár a tenger zúgjon erősen,”

94/3

„*Még* ezt mondgyác *szemtelenül*:”

„Ezt mondják *szentségtelenül*:”

94/5

„*Egyebet* hogy ne büntetne,”

„*Titeket* hogy ne büntetne:”

94/6

„*Hogy* semmire kellöc láttya.

Boldog az kit te *igazgatsz*,”

„Semmirekellők, *jól* látja.

Boldog, akit te *pirongatsz*,”

94/8

„El nem *feleyti* örökségét,”

„El nem *tasztja* örökségét,”

95/2

„Mert ő az hatalmas Isten,”

„Mert hatalmas az *Úr* Isten.”

95/2

„Es az hegy nec *erejét*,

Hatalmas kezében foglallya.”

„És a hegynek *tetejét*

Hatalmas kezébe foglalja.”

96/8

„Örüljön az ég hangossággal,”

„Örvendjen az ég hangossággal,”

97/7

„*Es az tiszta szívöec*

Töle örömet nyerec,”

„*Kik egyenes szívűek,*

Töle örömet nyernek.”

98/1

„*Igasságát és kegyességet*

Minden népnek kijelenté!”

„*Szent igasságát, kegyességét*

Minden népnek kijelenté.”

98/3

„*Mondgyatoc szép énekeket,*

...

Zöndítsetec hegedüket!”

„*Mondjatok szép zsolnárokat!*

...

Zendítsetek citerákat!”

99/3

„*Nem kell hamisság,*

Czac kell igasság.”

„*Nem kell hamisság,*

Csak az igazság.”

99/4

„Istent áldgyatoc,

...

Mert *az* szentséges”

„Isten áldjatok,

...

Mert *Ő* szentséges!”

102/4

”Olyan vagyok *minduntalan*

Mint veréb az eszterhában,”

„Olyan vagyok *árvaságban*,

mint a veréb eszterhában,”

102/16

„Az néked szolgáló hivec

Ez egész ő nemzetségec

Megállnac és megmaradnac,”

„A néked szolgáló hívek

És minden ő nemzetségek

Megállnak és megmaradnak,”

102/7

„Sion *városát* szándmeg,”

„Sion *immár* szánd meg,”

102/9

„az Ur...

Es diczőségét itten

Megmutatá ismétlen,”

„az Úr...

Dicsőségét *is* itten

Megmutatá ismétlen.”

102/9

„Az nyomorultac panaszát,

Meghallgatá nagy siralmát,

...

Sőt kegyelmessen tekinté.”

„Nyomorultak *sok* panaszát,

Meghallgatá nagy siralmát

...

Sőt kegyesen megtekinté.”

103/3

„Ki *életedet* kegyessen táplálja:”

„Aki *lelkedet* kegyesen táplálja,”

103/5

„Es nem *olly hirtelen* pöröl mi velünc,

Nem büntet a mi bününc szerint bennünc,”

„És nem *mindenkor* perel ő mivélünk,

Nem büntet a mi bününk szerint bennünk,”

103/6

„Ugy fölépíti azokhoz irgalmát,

Kic *ötet* szeretic, félic hatalmát,”

„Úgy felépíti azokhoz irgalmát,

Kik szeretik *őt*, félik *ő* hatalmát,”

103/10

„Országlása kihat *minden rendre*.”

„*Ő* országlása kihat *mindenre*.”

103/10

„Ti erős lelkek, kik *ő* akarattját
Tészitec, és *jártoc* *ő* kedvére.”

„Ti erős lelkek, kik *ő* akaratját
Megtészitec, *járván* *ő* kedvére!”

104/2

„Az vizet környüled mint kamarát,
Elfölkottad mint szép palotát,”

„A vizet körüled, mint kamarát,
Jól megépítéd, mint szép palotát.”

104/7

„Es *ő* *munkája által* az embernek,
Füvet és búzát adsz *ő* életinec.”

„És az *ő* *munkájából* az embernek,
Füvet és búzát adsz *ő* életének.”

104/10

„Gyönyörködik *teremtett állatiban*.”

„Gyönyörködik *minden munkáiban*.”

105/2

„Örüllyön azoknak szivec,
Kic az Urról *értekezec*.”

„Örüljön azoknak szívek,
Kik az Úrról *emlékeznek!*”

105/3

„Keressétec ez kegyes Urat,
Es *annac* színét és hatalmat.”

„Keressétek e kegyes Urat,
És *az ő* színét és hatalmát!”

106/2

„Uram *rolam emlekezzél* meg”

„Uram, *énrólam emlékezz* meg!”

106/4

„*Oeröc* népedvel örvendgyec.”

„*A te* népeddel örvendjek.”

107/14

„Az Istenhez kiáltnac,

...

Hogy *el ne burullyanac.*”

„Az Istenhez kiáltnak,

...

Hogy *ne hánykódjanak.*”

108/1

„*Hegedöben* zengedezzen,

...

Mert igyekezem *én szívemben*

Igy menni az Ur eleiben.”

„*Dícséretet zengedezzen.*

...

Mert igyekezem *jó reggelen*
Így menni az Ur eleiben.”

111/1

„Az hiveknec *ö seregiben*
Megvallom *diczőségedet,*
Hirdetem diczéretedet.”

„A hívek *gyülekezetében;*
Megvallom *nagy dicsőséged*
És hirdetem dícséreted.”

111/2

„Es az *ö szent igassága*
Megmarad *öröckön öröcké.*”

„És *ő dicső méltósága*
Megmarad *mind örök időkre.*”

113/5

„*Es szép fiakkal szereti*”

„*Szép fiakkal körülveszi*”

114/2

„Az Jordán vize *félen fordula,*”

„A Jordán vize *visszafordula,*”

115/2

„De *az mi* Istenünc erejével
Valamit akar mindent megmivel”

„De Istenünk *ő nagy erejével,*
Amit csak akar, mindent megmível”

116/4

„Látván *segedelmét* fölségének.”

„Látván *kegyelmét szent* felségének.”

116/6

„Es ezt mondám *félelmes sietségben:*
Hiszen hazugoc minden emberec.”

„És ezt mondám *én csüggedezésében,*
Hogy hazugok már minden emberek.”

125/4

„Jelen *vagyon az jo szivöckel,*”

„Jelen *van a jószívűekkel,*”

126/3

„*Buzát* vetnec nagy bánattal,

...

Aratnac *nagy* vig örömmel.”

„*Magot* vetnek nagy bánattal,

...

Aratnak *majd* víg örömmel.”

127/5

„Ha ellenség az kapuban,

Beidézi *vádolásban.*”

„Ha ellenség a kapuban

Beidézi *szóváltásban.*”

128/3

„*Izraelnek* csudálad
Nagy szép békességit.”

„*A Sionnak* csudálad
Nagy szép békességit.”

128/2

”Feleséged házában

...

Gyümölczöt szépet *hozván*
Ha eljő az idő.

„Házában feleséged

...

Szép gyümölcsöt *hoz* néked,
Ha eljő az idő.”

130/4

„*Oe segítő* mindenben”

„*Megsegít ő* mindenben”

131/3

„Hogy ha ollyanná nem löttem,
Mint az együgyő kis gyermek,

...

Bárne kegyelmezz meg nékem.”

„Hogyha olyanná nem lettem,
Mint az együgyű kis gyermek,

...

Meg se kegyelmezz énnékem.”

132/9

„Ez helye *czendességem*nek.”

„Ez helye *jótetszésem*nek.”

132/11

„Fölnevelem én egy *szarvát*
Az én szolgámnac Davidnac,”

„Fölnevelem én egy *magvát*
Az én szolgának, Dávidnak,”

133/1

„Mert az Ur megáldgya az ilyeneket,
Es ő nékiec ad hoszszu életet,”

„Megáldja az Úr az ilyeneket,
Nékik ad hosszú életet.”

136/16

„Népét vezérlé hiven
Az szörnyü kietlenben,”

„Népét vezérlé híven
Szörnyü *nagy* kietlenben,”

138/3

„Mondván: Nagy az ő ereje,
Diczsősége,
Es azért áldgyác,”

„Mondván: nagy ő dicsősége,

És ereje,
Őt azért áldják.”

139/9

„En *tagjaimra* szemléltél,
Kic könyvedben vóltac fölirván,”

„És *napjaimra* szemléltél,
Mik könyvedben voltak fölírva,”

143/3

„Setétségben engem elrejtet,
Mint *az* halottat *az sirben*.”

„Setétségben engem elrejtett,
Mint halottat *sír mélyébe*.”

144/3

„*Bocsáss* villámlást, őket verd széllel,”

„*Küldjél* villámlást, őket verd széjjel,”

144/3

„*Segéts meg, fellyöl* kezed hozzámnyuytsad,”

„És *segítségül* kezed hozzám nyújtsad,”

145/2

„*Hirdetem* az te diczőségedet,”

„*Éneklem* a te dicsőségedet,”

145/2

„Diczöségedet én el nem halgatom,
Hanem mindeneknec előszámlálom.”

„Dicsőségedet én el nem hallgatom,
De mindeneknek *jól* előszámlálom.”

145/3

„Az *te* igazságodat diczérjéc,

„Igazságodat *ők mind* dicsérjék,”

145/3

„Minden teremtett rendinec *kedvez* ő.”

„Minden teremtett rendinek *kedvező*.”

146/4

„Az ki *mind* mennyet és földet,
Es a tengert teremté,”

„Ki a mennyet és *a* földet
És a tengert teremté,”

147/3

„Megalázza az hitetleneket,
Az földre *legyalázza* őket.”

„Megalázza a hitetleneket,
A földre *lealázza* őket.”

147/6

„Az *kic* ötet igazán félic,

...

Mindenkor reménlic irgalmát.”

„*Kik igazán csak ötet félik,*

...

Reménylik mindenkor irgalmát.”

147/6

„Inkáb azokban gyönyörködic,

Az kic ötet igazán félic,”

„Inkább azokban gyönyörködik,

Kik igazán *csak* ötet félik,”

148/1

„Az nap és hold öt diczérje,

Minden czillagoctal *öszve*.”

„A nap és hold öt dícsérje

Minden csillagokkal *egybe*!”

148/5

„Fölemeli *szarvát* népének,”

„*Arcát* felemeli népének,”

2) Szóbetoldás:

42/7

„Bizzál Istenben: Nem hagy el,”

„Bízzál Istenben s nem hágy el,”

3) Szóelhagyás:

4/4

„Fekszem s' aluszom kedvemre,”

„Fekszem, aluszom kedvemre,”

42/3

„Bizzál istenben, s' nem hágy el,”

„Bízzál Istenben, nem hágy el,”

53/6

„Az Sionról vallyon s' ki jövendel,”

„A Sionról vajon ki jövend el,”

75/4

„Ő aláz s' ő magasztal.”

„Ő aláz, ő magasztal.”

76/3

„Mind szekér s' mind ló elaluszic.”

„Mind szekér, mind ló elaluszik.”

89/3

„Mert vallyon s' kicsoda volna ott fön az égben,”

„Mert vajjon kicsoda volna ott fenn az égben,”

90/3

„Es mint az zöld füveczke a mezőben

...

Reggel virágzik s' estve megszárad.”

„És mint a zöld füvecske a mezőben,

...

Reggel virágzik, estve megszárad.”

II. Alaktan:

A.) A főneveket érintő változtatások

1) A főnév számának megváltoztatása

a) Többes szám helyett egyes szám

7/1

„Tarts meg *ellenségim* ellen,”

„Tarts meg *ellenségem* ellen.”

7/4

„*Ellenségim* ellen támadvan,”

„*Ellenségem* ellen támadván;”

9/11

„Sokaságát cselekedeteinec
Hirdessétec minden *népeknek*.”

„Sokaságát cselekedeteinek
Hirdessétek el minden *népnek*.”

10/9

„Vedd *füleidben* kiáltásokat,”

„Vedd *füledbe* ő kiáltásukat”

18/2

„Szozatom templomába fölhata,

Kiáltásom *füleibe* juta”

„Szózatom templomába felhata,

És kiáltásom *fülibe* juta”

33/7

„Az Ur Isten magas *mennyekből*”

„Az Úr Isten a magas *mennyből*”

39/5

„Ments ki engem minden *vétkeimből*,”

„Ments ki engemet minden *vétkemből*,”

44/11

„Mert mindent látsz *szemeiddel*,”

„Mert mindent látsz te *szemeddel*,”

51/3

„Szülejim bünös *vérek*ből lettem.”

„Szüleim bünös *véreből* lettem.”

89/3

„Az egec hirdetic *czuda dolgaidat*,”

„Az egek hirdetik sok *csudadolgodat*,”

96/3

„Az pogányoknak soc Istenöc
Merö *bálványoc* ha megnézzöc,”

„A pogányoknak sok istenük
Mind merö *bálvány*, ha megnézzük.”

97/6

„Megmenti hiveit
Gonoszoc kezekből,”

„Megmenti híveit
A gonosz kezéből,”

105/2

„Néki vigan énekellyetec,
Czuda dolgait dicsérjétec,”

„Néki vígen énekeljeteck,
Sok *csuda dolgát* dicsérjéteck!”

129/6

„Es az *kic elmennecc*, ne *mondgyác*,

...

Aratástoc *legyenec* szaporák,”

„És *aki itt elmégyen*, ne *mondja*:

...

Ti aratásotok *legyen* szapora,”

143/5

„Nézvén *czuda dolgaidat*,
Mellyeket kezec *czeleködöt*,”

„Nézzvén sok *csuda dolgodat*,
Melyeket kezed cselekedett,”

b) Egyes szám helyett többes szám

8/6

„Kezed *munkáján* ötet Urrá tevéd,”

„Kezed *munkáin* ötet úrrá tevéd,”

16/4

„*Diczéretet* mondoc én az Urnac,”

„*Dícsérteteket* mondok az Úrnak,”

19/2

„*Beszéde* ezeknec.”

„*Beszédük* ezeknek.”

19/5

„Kedvesb drága *könél*,
Sokkal böczületesb,
Ö szerelmessége”

„És drága *köveknél*
Sokkal becsületesebb;
Ő szerelmessége,”

25/6

„Azt ö nagy hiven vezérli
Ö igaz *ösvényében*.”

„Azt ő nagy híven vezérli
Igaz ösvényeiben.”

27/6

„Te vagy vigasztalom *nyavalyámban.*”

„Vigasztalóm vagy *nyavalyáimban.*”

34/8

„Kic ő hozzá tiszta *szív*ből
Kiálnac nagy inségekből,”

„Kik hozzád tiszta *szívük*ből
kiálnak nagy ínségükből:”

34/9

„De minden *nyomoruságbol*
Kiment az Isten.”

„De *nyomrúságaibul*
Kiment az Isten.”

48/5

„Az te igaz *ítéleteden*,
Szive szerint örvendez minden.”

„A te igaz *ítéleteiden*
Szíve szerint örvendez minden.”

48/6

„Mert czac ez az igaz Isten,”

„Mert igaz és hú az Isten,”

49/4

„Es mint az *oktalan állat* meghalnac.”

„Mint *oktalan állatok*, ők meghalnak.”

61/2

„Mert te vagy én erős tornyom,

Vigaságom

En *ellenségem* ellen.”

„Mert te vagy én erős tornyom,

Vígasságom

Én *ellenségim* ellen!”

64/10

„De szíve az igaz *embernec*

Örvend az erős Istenben,”

„De szíve igaz *embereknek*

Örvend az erős Istenben,”

65/5

„Nagy voltán az te czudaidnac,

Kiknec *száma* ninczen”

„Nagy voltán a te csudáidnak,

Miknek *számuk* nincsen”

84/3

„*Kutat* ás, csinál czatornát,

Kiben essö vizet boczát.”

„*Kútakat* ás és csatornát,

Melybe esővizet bocsát.”

107/15

„Az fölemelt *hab* vizét
Szépen lefekteti.”

„Felemelt *habok* vizét
Szépen lefekteti.”

107/19

„Kic ez földet bévetic
...
Hasznokra az népnek.”

„E földet ők bevetik
...
Hasznára a népnek.”

150/2

„Diczérjétec öt kürtben,
Es ékes *éneklésben*,”

„Dícsérjétek öt kürtben,
Ékes *éneklésekben*;”

2) A tárgy fajtájának megváltoztatása

94/3

„Uram az te népedet rontyác,
Örökségedet sanyargattyác,

„Uram, a te népedet rontják,
És *örökséged* sanyargatják.”

141/4

„Ne bocsásd *szívemet* gonoszra,”

„Ne bocsássad *szívem* gonoszra,”

97/6

„Ti *Isten szeretők.*”

„Ti *Istent szeretők,*”

3) Határozórag megváltoztatása

69/4

„Mert szent *templomod* gerjede szívem,”

„Szent *templomodban* gerjede én szívem,”

96/4

„Az ő tiszteletes szent *helyén,*”

„Ő tiszteletes szent *helyben.*”

135/4

„Ki ez világ *végéről*
Támaszt terhes fölhöket,”

„Ki e világ *végitül*
Támaszt terhes felhőket,”

139/4

„*Földre* lerontsád minden épületét!”

„*Földig* lerontsád minden épületjét!”

143/2

„Az én gonosz *bűneimert*,

...

Nem találhatsz igaz *embert*.”

„Az én gonosz *bűneimre*,

...

Nem találhatsz igaz *emberre*.”

4) A birtokos személyragozás elhagyása, alkalmazása, vagy személyének megváltoztatása

5/8

„Vezérly Uram *igasságodban*,

Ellenségimnek láttokra,”

„Uram, vezérelj *igazságban*

Ellenségimnek láttokra,”

7/4

„Es engem hivségem szerint,

Itélly *igasságom* szerint,”

„És engem hűségem szerint,

Ítélj *igazságod* szerint!”

9/4

„Ülvén törvéntevő *székedben*,”

„Ülvén a törvénytevő *székben*,”

18/5

„Mégfizete *igasságom* szerint,

Kezeimbec tisztasága szerint”

„Mégfizete *az igazság* szerint,
Kezeimnek tisztasága szerint.”

38/15

„De én *az Istenben* bízom,”

„De én *Istenemben* bízom,”

50/6

„Kötésem *száddal* vallod? De gyűlölöd
Intésemet, es ígémet megvetöd.”

„Kötésem *szájjal* vallod, de gyűlölöd
Intésemet, és ígémet megveted.”

69/4

„Téged *gyalázoknac* soc szidalmac”

„És *gyalázóid* ő sok szidalmok

74/12

„Hogy ő *az segedelem* mindenben.”

„Hogy *segedelmem* ő mindenekben.”

82/1

„Míglen ítéltec ti ecképpen
Az törvényi igazság ellen?”

„Míglen ítéltek ti eképpen
A törvény igazsága ellen?”

93/1

„Nagy *hatalommal* regnál az Isten,”

„Nagy *hatalmával* regnál az Isten,”

102/10

„Az mennybéli Istent áldgyác,
Ez *dologért* magasztallyác.”

„A mennybéli Istent áldják,
E *dolgáért* magasztalják;”

110/2

„*Ellenség* között mutasd országlásodat,”

„*Ellenségid* közt mutasd országlásod,”

116/10

„Es az melly *fogadást* az előtt töttem,
Megállom minden előtt vígsággal”
„És *fogadásom*, mit előttem tettem,
Megállom minden előtt vígsággal.”

135/8

„Megáll örökké *neved*
Es szent *emlékezeted*
Népedet *hatalmadban*
Ítéled igazságban,”

„Megáll örökké *neve*
És szent *emlékezete*.
Ítéli hatalmában,
Népét *igazságban*;”

144/3

„Szabadíts meg ez *veszedelemből*,”

„És szabadíts meg *veszedelmemből*,”

B.) Az igét érintő változtatások

1) Az ige nemének megváltoztatása

a) Szenvedő ige helyett cselekvő ige

48/3

„Az Isten városa mellet,
Melly ő néki *szenteltet*,”

„Városában az Istennek,
Melyet őnéki *szenteltek*,”

145/6

„Es nékiec bőven *megadattatnac*,”

„Őnékiek nagy bőségben *megadadnak*,”

b) Gyakorító ige helyett visszaható ige

65/9

„Az szép sic mezöc *ékesednec*
Soc barom czordáckal”

„A szép sík mezők *ékeskednek*
sok baromcsordákkal”

2) Az ige idejének megváltoztatása

a) Jelen idő helyett múlt idő

11/1

„Hogy az tiszta szivüköt meglöyéc,
Már az nyilakot az idegben *vetik*.”

„Hogy a tiszta szivüket meglőjék,

Már a nyilakat az idegbe *vették*.”

116/4

„*Mikor én nagy nyavalyában volnéc,*

Ottan megmenté nyomorult életem:”

„*Nagy nyavalyában mikor én valék,*

Ottan megmenté nyomorult életem.”

b) Múlt idő helyett jelen idő

69/3

„Kic benned *vetettéc* reménységeket,”

„Kik benned *vetik* ő reménységüket,”

76/1

„Az Izraelnek földében

Meszze *terjett* diczösége,

„Az Izráelnek földében;

Messze *terjed* dicsősége,”

79/3

„Hol nevedet soha

Nem *tisztelték* az népec.”

„Hol nevedet soha

Nem *tisztelik* e népek!”

c) Elbeszélő múlt idő helyett egyszerű múlt idő

85/1

„Kiket rabságból haza *eresztél*”

„Kiket rabságból haza *engedtél*”

102/5

„Hogy engemet *fölemelél*

Es ismét az földhöz *ütél*.”

„Hogy engemet *fölemeltél*,

Ismét a földhöz *ütöttél*.”

124/4

„Mert életünknek az Úr oltalma,

Ki menyet földet *teremté* bölcsen.”

„Mert életünknek az Úr oltalma,

Ki mennyet, földet *teremtett* bölcsen.”

3) Az ige módjának megváltoztatása

a) Kijelentő mód helyett felszólító mód

58/8

„Azt minden itt *vészi* eszében,”

„Azt *vegye* mindenki eszében,”

b) Felszólító mód helyett kijelentő mód

102/7

„Jelen vagy az az óra,

Hogy dolga *forduljon* jóra.”

„Jelen vagy az az óra,

Melyben dolga *fordul* jóra.”

102/11

„Es azokat ő *megtartsa*
Kiket ítéltec halálra.”

„És azokat ő *megtartja*
Kiket ítéltek halálra.”

c) Feltételes mód helyett felszólító mód

105/24

„Hogy *fogadnác* az ő szavát,”

„Hogy *fogadják meg* ő szavát,”

d) Felszólító mód helyett felételes mód

95/4

„Legottan hogy *hallyátoc* szavát:”

„Vajha *meghallanátok* szavát!”

4) E/3-ú személyrag helyett E/2

73/6

„Mondnac végre: az Ur Isten

Láttyaé ezt az mennyekben?

Mi nyavalyáinkat *tudgyaé*,

Keserűségünket *szánnyaé*?”

„Szólanak végre: Úr Isten,

Látod-e ezt a mennyekben

Mi nyavalyánkat *megérted-e*?

Keserűségünket *szánod-e*?”

5) A határozott ragozás és az általános ragozás megváltoztatása

37/4

„*Bizd* Istenre, es légy csendes szívedben,”

„*Bízzál* az Úrban, csendes légy szívedben,”

115/7

”Oe *megáld* mind kiczént és mind nagyot,
Az kic ötet félic mint Urokot,”

„Ő *megáldja* a kicsinyt, a nagyot,
Kik ötet félik, mint ő Urokot.”

6) A ható képző betoldása, vagy elhagyása az igében

32/3

„Es nagy vétkeimet el nem *halgatám*,”

„Nagy vétkeimet el nem *hallgathatám*,”

9/14

„Hogy diczérhesselec vígan,
Az Sionnak kapuiban,
Es *örvendezhessec* szívemben,”

„Dicsérhesselek nagy vígan
A Sionnak kapuiban;
Hadd *örvendezzek* én szívemben,”

32/3

„Es nagy vétkeimet el nem *halgatám*,”

„Nagy vétkeimet el nem *halgathatám*,”

9/14

„Hogy diczérhesselec vígan,

...

Es örvendezhessec szívemben,”

„Hogy dícsérhesselek vígan

...

Hadd örvendezzek én szívemben,”

27/3

„Mellyet azért kérec hogy én *láthassam*

Az Urnac fölséges diczöséget.”

„Melyet én azért kérek, hogy *meglássam*

Az Úrnak felséges dicsőségét,”

7) Igekötő elhagyása, megváltoztatása, vagy betoldása

6/8

„Azért *tölem elmennyetec,*

Kic gonosságban éltec,”

„Azért *éntőlem menjetek,*

Kik gonoszságban éltek;”

83/9

„*Kergesd meg* forgo szeleddel,”

„*Kergesd el* foró szeleddel,”

18/6

„Az nyomorult szegényeket *segited,*”

„Nyomorult szegényeket *megsegíted,*”

C) A szófaj változtatása

1) Ige helyett határozói igenév

19/7

„*Jároc* te kedvedben.”

„*Járván* te kedvedben.”

128/2

”Feleséged házadban

...

Gyümölczöt szépet *hozván*

Ha eljő az idő.”

„Házadban feleséged

...

Szép gyümölcsöt *hoz* néked,

Ha eljő az idő.”

103/10

„Ti erős lelkek, kik *ö* akarattyát

Tészitec, és *jártoc* *ö* kedvére.”

„Ti erős lelkek, kik *ö* akaratját

Megteszitek, *járván* *ö* kedvére!”

2) Ige helyett melléknév

37/1

„Ne nézz buslakodván szerenczéjekre,

Ha látod hogy *jobbul* állapotjoc,”

„Ne nézz búslakodva szerencsájökre.

Ha látod nekik *jó* állapotjuk!”

145/3

„Minden teremtet rendinek *kedvez* ő.”

„Minden teremtet rendinek *kedvező*.”

3) Melléknév helyett ige

130/4

„Oe *segít* mindenben”

„*Megsegít* ő mindenben”

4) Névtós főnév helyett ragos főnév

7/5

„Ki az híveket megtartod,
Gonosz ellen takargatod.”

„Ki a híveket megtartod,
A gonosztól takargatod.”

104/7

„Es ő *munkája által* az embernek,
Füvet és búzát adsz ő életinek.”

„És az ő *munkájából* az embernek,
Füvet és búzát adsz ő életének.”

III. Mondattani változtatások

1) Szórendcsere:

2/6

„Szolgálatoc ez hatalmas Urnac,

Igaz félelemmel, jámbor étellel,”

„Szolgáljatok e hatalmas Úrnak
Jámbor étellel, igaz félelemmel,”

5/12

„Mert az igazat te megáldod,
Te nagy irgalmasságoddal,”

„Az igazat mert te megáldod,
Te nagy irgalmasságoddal,”

9/3

„Mert az én ellenségimet
Megtérítéd veréd őket,”

„Mert az én ellenségimet
Veréd, megtérítéd őket,”

10/1

„Im az Istentelen kevélységgel
Kergeti az szegényt és nyomorgattya,
Az önnön nyakába essék hálója!”

„Ím az Istentelen kevélységgel
Kergeti a szegényt és nyomorgatja:
Hálója essék az önnön nyakába!”

10/9

„Uram...
Gonoszoktól ez földön ódd népedet,”

„Uram,...
E földön óvd a gonoszoktól népedet.”

14/2

„Az Úr az égből alá tekint,

...

Ha az Istent valaki keresné.”

„Az Úr az égből alá tekint

...

Ha valaki az Istent keresné,”

14/4

„De az hamissac meg nem gondollyác,

...

Az Istent segítségül nem hívják,”

„De a hamisak meg nem gondolják,

...

Segítségül az Istent nem hívják,”

17/4

„Mutasd jóvotodat ezeknek,

...

Mint az te szemeidnek fényét,

Ugy meg őrizz Uram engem,”

„Jóvotod mutasd meg ezeknek,

...

Mint a te szemeidnek fényét,

Úgy őrizz meg, Uram, engem,”

18/3

„Nagy setét ködben magát befedezte,

Kiben mint sátorban magát reytette,”

„Nagy setét ködben magát befedezte,

Melyben magát, mint sátorban, rejtette,”

18/5

„Tér helyre hozza, s’ kimente engemet,

Es én hozzam mutata nagy szerelmet,”

„Térhelyre hozza s kimente engemet

És mutata énhozzám nagy szerelmet,”

18/7

„Az Isten erejiben fölöltöztet,

...

Hogy magas hegyimre felhághassac”

„Az Isten erejébe felöltöztet,

...

Magas hegyimre hogy felhághassak;”

19/6

„Az ki szolgál néked

Uram, tanol tőled

Nagy jó tanóságot

Es azt ha megtartya,

Jól leszén ő dolga,”

„Aki szolgál néked,

Tanul, Uram tőled

Nagy jó tanulságot.

És ha azt megtartja,

Jól leszén ő dolga,”

21/2

„Alég szól egy igét,

Már hallod kérését.”

„Szól alig egy igét:
Már hallod kérését.”

22/8

„Minden erőm, mint czerép elszáradt,”

„Mint cserép, minden erőm elszáradt,”

22/10

„Azért Uram tőlem ne legy messze,
Ne késsél, életemnek ereje.”

„Azért tőlem, Uram, ne légy messze,
Ne késsél, életemnek ereje!”

22/12

„Diczérjétec Istenfélőc ötet,
Jácob fiai áldgyátoc nevét,”

„Istenfélők, dícsérjétek ötet,
Jákob fiai, áldjátok nevét;”

22/13

„Az Isten keresöc téged diczérnec,
Eel az ő lelkec, es benned örvendnec
Mind öröcké.”

„Téged az Istenfélők dícsérnek,
Él az ő lelkük, és benned örvendnek
Mindörökké.”

22/16

„Az következő nép jövendőben,
Te igasságodat diczéretben

Magasztallyác, tisztelic szivekben”

„Minden nemzetek a jövőben
Te igazságodat dicséretben
Tisztelik, magasztalják szívükben”

25/8

„Azert térj hozzám Istenem,
Tekénts ream kegyessen,”

„Térj azért hozzám, Istenem,
Tekints reám kegyesen,”

26/2

„Igyemet nézd jól meg,
Meglátod tisztaságomat.”

„Ügyemet jól nézd meg:
Meglátod tisztaságomat!”

27/5

„Te felöled mondgya ezt az én szívem:
Keressétec az én szent színemet.”

„Te felőled ezt mondja az én szívem:
Keressétek az én szent színemet!”

31/4

„Kezedben ajánlom lelkemet,
Mert nagy inségemben
Megtartál Ur Isten,
Azoktul megvonszom szívemet,
Az kic élne hivságban,”

*„Lelkemet kezébe ajánlom,
Mert nagy ínségemben
Megtartál, Úr Isten.
Szívemet azoktól megvonszom,
Akik élnek hívságban;”*

31/13

*„Világosíts orczádat rajtam,
...
Te nagy irgalmadból,
...
Tőled oltalmat vároc.”*

*„Orcádat világosítsd rajtam,
...
Te nagy irgalmadból,
...
Oltalmat tőled várok!”*

31/19

*„Szeressétec az Urat szentec,
Ki megtart híveket,
Büntet kevélyeket,”*

*„Az Urat szeressétek, szentek,
Ki megtart híveket,
Büntet kevélyeket!”*

32/2

*„Hogy bünömet el akarnám halgatni
...
Ottan czontaim elszáradánac,
...
Bennem elfogya minden erősség,”*

„Hogy bünömet el akarám hallgatni,

...

Csontjaim ottan elszáradának

...

Elfogya bennem minden erősség,”

33/11

„Azért ő benne az mi szívünk

Igen örvendez szüntelen”

„Őbenne azért ami szívünk

Igen örvendez szüntelen,”

34/3

„Kic az Úrra néz nec

Töle megvigasztaltatnac,”

„Az Úrra kik néznek

Töle megvigasztaltatnak,”

34/9

„Közel az Ur Isten

Az töredelmes szívekhez,

Es az sérelmes lelkekhez

Segetséggel lesz en.”

„Közel az Úr Isten

A töredelmes szívekhez,

És a sérelmes lelkekhez

Leszen segítséggel.”

36/3

„Az kic jól esmer nec teged,

Neved szívvel tisztetik.”

„Akik jól ismernek téged,
Szívvvel neved tisztelik!”

40/1

„Várván vártam az fölséges Urat,
...
Es megmutatá raytam jovoltát,”

„Várván vártam a felséges Urat,
...
És rajtam megmutatá jóvoltát.”

40/2

„*En szájamba ada uy éneket,*
Istenünc diczéletire,”

„*Ada én szájamba új éneket*
Istenünk dícséletire,”

40/6

„*Reám nagy soc ínség jött,*
Kinec ninczen száma,”

„*Nagy sok ínség reám jött,*
Melynek nincsen száma,”

45/2

„Az jó igazság vezérlye utadat,
Kegyesség, joság bírja járásodat,”

„A jó igazság vezérje utadat,
Jóság, kegyesség bírja járásodat,”

49/4

„Ez ö nékiec fő gondolattyoc,

...

Hogy az ö nemzetec el ne fodgyon,

Es nevöc öröcké megmaradgyon.”

„Ez önékiek fő gondoltatjuk,

...

Hogy el ne fogyjon az ő nemeztük,

És megmaradjon örökké nevük.”

49/6

„De az haláltól engem az Isten

Megment, es kegyessen hozzá veszen.”

„De a haláltól engem az Isten

Megment, és hozzá vészen kegyesen.”

50/1

„Az erős Isten, Uraknac Ura,

Szól, és mind ez földet elő hívja,”

„Az erős Isten, uraknak Ura,

Szól, és e földet mind előhívja,”

50/7

„Es mikoron te az lopót látod,

Véle együtt futsz, dolgát jovallod,”

„És mikoron a lopót te látod,

Együtt futsz véle, dolgát javallod;”

50/9

„Ezt mostan eszetekbe vegyétec,

Kik az Istenről elfelejtkeztek,
Hogy el ne rántsalak mentségnélkül,
Az ki hálát ad, engem az böcziül,
Mond Isten: az illy ember jár jó úton,
Es néki segedelmem jelen vagyon.”

„Ezt mosten eszetekbe vegyétek,
Kik az Istenről elfelejtkeztek,
Hogy mentség nélkül el ne rántsalak!
Az becsüül engem, aki hálát ad;
Mond Isten: az ily ember jár jó úton,
És segedelmem néki jelen vagyon!”

51/4

„*Uram hints meg engemet Isoppal,*
Es én azontul tisztán meguyoloc,”

„*Hints meg, Uram, engemet izsóppal,*
És én azontúl tisztán megújulok;”

51/4

„Es megvidul minden én tetemem,
Kiket az te haragod öszverontot.”

„És megvidul minden én tetemem,
A te haragod melyet összerontott.”

51/5

„*Reyts el színedet vétkeim elöl,*
Förtelmes büneimet ne tekétsed,”

„*Színedet rejtsd el vétkeim elől,*
Fertelmes büneimet ne tekintsed,”

51/6

„Indíts szívedben nagy vigaságot,
Es vidám léleckel engem erősíts,”

„Indíts szívedben nagy vígasságot,
És engem vidám lélekkel erősíts,”

53/2

„Az Ur az égből alá tekintte,

...

Hogy meglássa ha kinec esze volna,

Ha az Istent valaki keresné,

Es tisztelné.”

„Az Úr az égből alátekinte,

...

Hogy meglássa, ha kinek esze volna,

Ha valaki az Istent keresné,

És tisztelné.”

55/3-4

„*Félec, rettegec, gyötrődöm,*

...

Ugy hogy immár sokszor kívántam:

Oh ha szárnyaim lehetnének,

...

En elröpülnéc messze földre,”

„*Rettegek, félek, gyötrődöm,*

....

Szárnyaim, ó, ha lehetnének:

Én elrepülnék messze földre,”

56/3

„*De ha Uram haragod esic raytoc,*

Öket mind levered.”

„De haragod ha esik, Uram Rajtuk:

Öket mind levered.”

58/2

„Söt ha ember jól megtekinti,

Szivetec jár álnoksággal,

Kezetec mér hamis funttal,”

„Söt, ha ember jól megtekinti:

Álnoksággal jár szívetek,

Mér hamis fonttal kezetek:”

58/8

„Hogy Isten mindent megítél,

Az ki jól vagy gonoszul él.”

„Hogy Isten mindent megítél,

Aki gonoszul vagy jól él.”

62/8

„Uram az kegyesség tiéd,

Es te nyilván megfizeted,

Az kinec dolga mint érdemli.”

„A kegyesség, Uram, tiéd,

És te nyilván megfizeted,

Akinek dolga mint érdemli.”

64/1

„Halgasd meg Uram könyörgésem,

Tarts meg ellenségem ellen,

...

*Őrizz meg félelmétől engem,
Mets meg életem.”*

„Hallgasd meg, Uram, könyörgésem,
Tarts meg ellenségem ellen,
...
*Félelmétől őrizz meg engem,
Mentsd meg életem!”*

72/7

„A szükölködököt megszánnya
...
Erőszaktul megtartya öke.t”

„A szükölködőket megszánja
...
Megtartja erőszaktól őket,”

80/3

„Ur Isten térj hozzác ismetlen,
...
*Világosságodat nyuuytsad,
Irgalmadat ránc fordítsad,”*

„Úr Isten, térj hozzánk ismétlen,
...
*Nyújtsad világosságodat,
Fordítsd ránc irgalmadat,”*

82/2

„Szegént itéllyetec igazán,”

„Ítéjtek szegényt igazán,”

83/3

„Töröllyüc el öket ez földről,

...

Hogy emlékezet se lehessen

Az Izrael népe nevérol.”

„Töröljük őket el e földről;

...

Hogy emlékezet se lehessen

Az Izráel népe nevérol!”

85/1

„Bünöket megboczátád elfödéd,

Ellenec haragodat enyhítéd.”

„Megbocsátál, bűnüket elfedéd,

Ellenük haragodat enyhítéd.”

85/2

„Es noha nagyoc a mi böneinc,

Mégis mutasd kegyelmed minékünc,”

„És noha nagyok a mi bűneink,

Mégis kegyelmed mutasd minékünk,”

91/4

„Ha te mellöled egy felöl

Ezren elesnénekis,

Es tiz ezren jobb kéz felöl

Nem árthat néked mégis.”

„Ha te mellőled egy felöl

Eren is elesnének,

És tízezren jobb kéz felől:

Mégis nem árthat néked,”

91/7

„*Oroszlánon és sárkányon*
Minden kár nélkül járhatsz,”

„*Sárkányon és oroszlánon*
Minden kár nélkül járhatsz,”

97/3

„Hirdetik az egec

...

Az ő igasságát,
Es nagy dicző voltát.”

„Hirdetik az egek,

...

Az ő igazságát
És dicső nagy voltát”

98/2

„Az nekünc küldött idvösséget

...

Nyilván meglátta minden nemzet,
Örvendgyen hát néki minden!”

„A nekünk küldött üdvösséget

...

Nyilván meglátta minden nemzet.
Örvendjen néki hát minden!”

99/2

„Nagy az Ur Isten

...

Öt minden áldgya,”

„Nagy az Úr Istem,

...

Minden őt áldja,”

101/5

„*Ki ő feleit titkon rágalmazza,
Annac nálam nem leszen maradása,*”

„*Titkon ki ő feleit rágalmazza,
Nem leszen nálam annak maradása,*”

102/5

„*Porhamu nékem kenyere,
Mellyet étel gyanánt észem,*”

„*Porhamu kenyere nékem,
Melyet étel gyanánt észem;*”

102/10

„*Ezt ember híven fölírja,
Hogy megmaradgyon mindenha,*”

„*Ember ezt híven fölírja,
Hogy megmaradjon mindenha;*”

103/3

„*Es az kic méltatlanságot szenvednec,
Azoc töle kegyessen megmentetnec,*”

„*És akik méltatlanságot szenvednek,
Tőle kegyesen azok megmentetnek,*”

104/3

„*Az nagy vizec ő rayta föllyül folytac,*

Kic a nagy hegyekennis fellyül multac.”

„*Ő rajta a nagy vizek felül folytak,
Kik a nagy hegyeken is felülmúltak.*”

104/12

„Az ember reggel fölkel idején,
Es tisztí szerint munkára megyen,
....
Es ott munkálkodic mind estveiglen.”

„Az ember reggel fölkel idején,
És tisztí szerint munkára mégyen,
...
És munkálkodik ott mind estéiglen.”

104/17

„Az *Urnac diczéretet éneklec,*”

„*Dicséretet az Úrnak éneklec,*”

106/3

„*Hogy jovaival élhessec*
Te választot hiveidnec”

„*Javaival hogy élhessek*
Te választott híveidnek,”

106/26

„Minden nép ígyen szóllyon erre:
Diczőség az Urnac, Amen.”

„Minden nép ígyen szóljon erre:
Az Úrnak dicsőség! Ámen.”

107/8

„Aldgyác ezec az Istent.”

„Ezek áldják az Istent,”

107/10

„Mihelt ők kiáltánac

Az kegyes Istenhez,

...

Nékie löm kegyelmes.”

„Mihelyt ők kiáltánac

A kegyes Istenhez,

...

Löm nékie kegyelmes.”

107/12

„Kie az hajokon járnac”

„Hajókon akik járnac”

107/16

„Aldgyác ezec az Istent.”

„Ezek áldják az Istent,”

111/2

„Nagyoc az Úrnac czudai,

...

Az ő dicző méltosága

Es az ő szent igassága”

„Nagyok az Úrnac csudái,

...

*És az ő szent igazsága,
És ő dicső méltósága”*

111/3

*„Etelt ád azoknac bőven,
Az kic ötet félic híven,”*

*„Azoknak ételt ád bőven,
Akik ötet félic híven;”*

111/5

*„Minden ő paranczolattya
Igaz minden ő hagyása,”*

*„Igaz minden ő hagyása,
Minden ő parancsolata,”*

115/8

„Az eget ő magánac megtartya,”

„Ő magának az eget megtartja,”

116/3

*„Segétségül hívám az Ur nevét,
Tarts meg lelkeket ,s’ ottan megsegíte,
Az Ur hív, igaz, és nagy ő jo kedve,”*

*„Segítségül hívám az Úr nevét:
Lelkeket tartsd meg! ottan megsegíte;
Az Úr igaz, hív, és nagy ő jó kedve,”*

116/11

*„Velem együtt az Urat diczérjétec,
Mondgyatoc Alleluját mindnyájan.”*

„Velem együtt az Urat dicséritek,
Alleluját mondjatok mindnyájan!”

120/1

„Uram halgasd meg kérésemet, ””

„Hallgasd meg Uram, kérésemet!”

132/2

„Ezt (ugymond) én fölfogadom,
Hogy bé nem megyec házamban,”

„Ezt, úgymond, én fölfogadom,
Hogy nem megyek be házamba,”

136/8

„Nappali vezérlését
Terömtötte az napfént,”

„Nappali vezérlésre
A napfényt teremtette,”

137/5

„Te Babilonnac leánya meghidgyed,
Hogy még végre porhamuvá kell lenned,”

„Te Babilonnak leánya meghigyjed,
Hogy végre még por-hamuvá kell lenned!”

138/3

„Mondván: Nagy az ő ereje,
Diczösége,
Es azért áldgyác,”

„Mondván: *nagy ő dicsősége,*
És ereje,
Őt azért áldják.”

139/4

„*Ha ágyamat vetném pokolban:*
Ottan látnálac téged legottan.”

„*Ágyamat ha vetném pokolban,*
Ottan látnálak téged legottan.”

139/14

„*Visgálly meg és próbálly jól meg,*
...
Mint egyebeckel úgy tégy velem.”

„*Vizsgálj meg és jól próbálj meg,*
...
Vezess a jó útra, Istenem!”

142/3

„*Utamra tört mernek hánni,*
Az mellyen én szoktam járni,”

„*Útamra tört mernek háyni,*
Amelyen szoktam én járni.”

145/3

„*Az Ur fölötte irgalmas kegyelmes,*”

„*Irgalmas az Úr, fölötte kegyelmes,*”

146/5

„Az nyomorult éhezöknek,

Ö eledelt ád bőven,”

„Az nyomorult éhezőknek

Ő ád eledet bőven,”

146/7

„Az árvákat megsegíti,

Kegyessen rájoc tekint.”

„Az árvákat megsegíti,

Rájuk kegyesen tekint;”

148/1

„Dicséjétec öt az égben,”

„Őt dicséjétekez égben,”

VI. Szövegmódosítások:

4/2

„Hogy az Úr Isten engemet

Bévött kedvébe kegyelmébe,

Ő adta királyi tisztemet,”

„Hogy az Úr Isten engemet

Bevett kedvébe, kegyelmébe,

Csudamód megmentett engemet,”

5/6

„Az kic czac hazugságot szolnac,

Szörnyen elveszted azokat,

Es megátkozsz gyilkosokat,

Kic embert hamisan megczalnac,
Mind megrontatnac.”

„Akik csak hazugságot szólnak,
A gyilkosokat, orvokat
Szörnyen elveszted azokat;
Kik embert hamisan megcsalnak,
Megútáltatnak.”

5/10

„Verd meg veled ellenkezőket,
Az pártütőket.”

„Kik ellenkeznek, verd meg őket,
A pártütőket!”

6/4

„*Es ne hadgy kinaimban,*
Ments meg az haláltól.”

„*És keserves kínomban:*
Ments meg a haláltól!”

6/7

„*En soc boszszuságim miatt,*
Az én ortzám elhivatt,
Szemem elhomályosult,”

„*Én szomorúságim miatt*
Én két szemem elsorvadt
És elhomályosult;”

9/8

„*Dolgában tart igasságot,*

*Előhívja ez világot,
Es igassággal mindeneket
Megítél minden nemzeteket.”*

*„Törvényed te szent mértéked:
Előhívod a te néped,
És igazsággal mindeneket,
Megítélsz minden nemzeteket.”*

10/4

*„Es nyelvét szoktatta csalárdságra,
...
Tolvay modra megáll barlangokat,
Leshelyből az szegénre olálkodic,
Hogy azt megkaphassa azon forgodic.”*

*„E nyelvet szoktatta csalárdságra,
...
Tolvajok módján megáll barlangot,
Leshelyből a zegenyre olálkodik,
Hogy megfoghassa, csak azon forgódik.”*

10/8

*„Ez világot igassággal vezérli,
Az pogányokat földről mind eltörli.”*

*„A pogányokat mind eltörli,
És igazsággal szent népét vezérli.”*

12/4

*”Miénc szájunc, ajakunc, birunc ezecek,
Kit urallyunc? Velünc ki pöröllyön?”*

„Ajakunkkal, szánkkal elbírunk ezekkel,

És senki nincs, ki velünk pörölgjön.”

15/2

„Az ki jár igaz életben;

...

Igazán forog mindenben,”

„Aki jár igaz életben,

...

Forgódik híven mindenben,”

16/6

„Jób kezednek ereje, diczsősége,

Örökké megmarad, soha nincz vége.”

„Nagy dicsőséged, jobbod erőssége

Örökké megmarad, soha nincs vége”

19/7

„Adgyad oh én Uram

Es erős köszálam

Hogy ne vétsec ellened.”

„Adjad, ó, én Uram,

Kösziklám, megváltóm,

Hogy ne vétsek ellened!”

21/11

„Hogy bosszonsanac téged.

Gonosz tanácsot végeztec,”

„Hogy bosszantsanak téged.

Sok csalárdságot terveztek,”

24/2

„Igazságát adgya ő néki.
Ez pedig az boldog nemzet,
Ki az Jacobnac Istenét
Keresi es szent színét nézi.”

„Adja igazságát ő néki.
Az pedig a boldog nemzet,
Mely, nézve az ő szent színét,
Jákóbnak Istenét keresi.”

27/1

„Mint ellenségim, én reám törnec,
...
Hirtrelen mind hátra rohannac ök.”

„Mint ellenségim, én reám törnek,
...
Megbotlanak és mind elesnek ők.”

31/1

„Igazságodban fordully hozzám,
Es tarts meg jóvoltodbol,”

„Te igazságod fordítsd hozzám,
És tarts meg jóvoltodból,”

31/15-16

„Es nagy az te irgalmasságod,
Mellyet azoc jól látnac
Az kic te benned biznac.
...
Haylékodban öket bévészod,”

*„És csudaképpen irgalmas vagy,
Melyet azok jól látnak,
Akik tebenned bíznak.*

...

Orcádnak rejtekébe vészed,”

31/19

*„Hát jó reménységben legyetec,
Hidgyétec szivetekben
Megvigasztal az Isten.”*

*„Ő legyen néktek reménységtek!
Higyjétek szivetekben:
Megvigasztal az Isten.”*

34/2

„ Meghallá kiáltásomat”

„Meghallgatá nagy felszómat”

34/4

*„Lássátoc az Urnac
Jovoltát, es kostollyátoc,
Mert bizony bódogoc azoc,
Kic ő benne biznac.”*

*„Jóvoltát az Úrnak
Kóstonjátok és lássátok,
Mert bizony azok boldogok,
Őbenne kik bíznak.”*

37/2

*„Es békével élhetsz ez országban,
Jo szerenczéd lesz minden életedben,”*

*„Békével élhetsz itt ez országban;
Hűséggel járj el egész életedben,”*

38/3

*„Te nagy haragod miatt.
Czontaim elhaborottac,
Nem nyughatnac
En nagy büneim miatt.”*

*„Haragodnak miatta;
Nincs békesség tagjaimban,
Csontjaimban
Bűneimnek miatta.”*

43/5

*„Hogy még ötet vigan diczérem,
Midön engemet megment hiven
En Istenem lévén.”*

*„Hogy ötet én még dicsőítem,
Midőn híven megment engem
Meváltó Istenem.”*

44/1

*„Kezeddel az pogán népet
Elvesztéd földét elpusztítád,
Osztán más helyre vüid őket,”*

*„A pogány népek kezdeddel
Elvesztéd, földét elpusztítád;
Népedet más helyre vitted el,”*

46/6

„Summa szerint ez erős Isten
Velünc vagyon minden helyeken,
Az Jácobnac nagy Istene
Dolgainknac segedelme.”

„Summa szerint az erős Isten
Velünk van minden ínségünkben;
Jákób Istene oltalmunk,
A Zebaóth erős várunk!”

48/1

„Tudniilic az Sionban,
Eszaki tartományában
...
Holott helyezettett szépen.”

„A szent Sionnak hegyén,
Annak északi szélén,
...
Holott helyezettett szépen.”

49/1

„Halgassátoc meg ezt minden népec,
Ertsétec meg kic ez földön éltec,”

„Hallgassátok meg, minden nemzetek,
E föld lakói, jól figyeljete,”

50/3

„En népem halgasdmeg, szóloc néked,
Izrael ezt jól eszedben vegyed,”

„Én népem, hallgasd meg, szólok néked,
Mert bizonyóságot teszek ellened,”

50/7

*„Buja társaságnac gyakran helt adsz,
Szájaddal busitasz soc jámborokat,”*

*„Rossz társaságnak gyakran hely adsz;
Szájaddal szólasz nagy sok gonoszságot,”*

51/1

*„Ur Isten kegyelmezz meg énnékem,
Kegyességed szerint könyörülly rajtam,”*

*„Úr Isten, kérlek, kegyelmezz nékem,
És kegyelmedből könyörülj énrajtam,”*

51/5

*„Haragos ortzádat rolam elvegyed,
Szabadits ki minden büneimből.
Uram teremts bennem tiszta szívet,
Minden dolgaimat jora vezérlyed,
Uyits meg bennem az igaz lelket,”*

*„Haragos orcád énrólam elvégyed,
Tisztíts meg engem minden bűnömből!
És teremts tiszta szívet énbennem,
Dolgomat mindig jóra vezéreljed,
Az erős lelket újítsd meg bennem,”*

51/7

*„Kiért örökké téged én nyelvem
Diczér, es énekel kegyességedről.”*

*„Hadd énekeljen örökké nyelvem
Te igazságos szent ítéletedről!”*

55/3

„Nagy ínségben kesereg szívem,
Retteget halálos félelem,”

„Kesereg szívem nagy ínségben,
Élek halálos félelemben.”

57/1

„Szárnyad árnyékában nyugszic fejem,
Miglen az nép gonossága elromol.”

„Szárnyadnak árnyékában védelmem,
Míg veszedelmem eltávozik tőlem.”

57/6

„En nyelvem és lantom már serkennyföl,
Isten diczérétire zöndöly föl,
Jo hajnalban én ágyambol fölkelec
Es éneklec nagy diczöségedről,”

„Én nyelvem és lantom már serkenj föl,
Véletek ím a hajnalt keltem föl!
Jó reggel én is ágyamból fölkelek,
És éneklek nagy dicsőségedről,”

57/6

„Mert mind az égig fölhat jo voltod,
Az fölhököt éri igasságod,
Diczöségedet láttasd meg az égen,
Es jelents meg nagy hatalmasságod
Minden embernek ez egész földén.”

„Mert nagy jóvoltod, örök irgalmad
És igazságod az égig fölhat!

*Nagy dicsőséged láttasd meg az égen,
És jelentsd meg nagy hatalmasságod
Az embereknek mind az egész földön!”*

60/2

*„Az zászlót adád nékiec,
Mellyet ők fölemelnec bizvan
Az te igaz fogadásodban.”*

*„A zászlót adád nékiek,
Hogy fölemelnék igazságban,
Bízáván a te szent oltalmadban.”*

61/4

*„Mert meghalgatsz kérésemben
Oh Ur Isten,”*

*„Meghallgatsz fogadásomban
Engem, Uram,”*

64/10

*„Örvend az erős Istenben,
Ki őt vötte kegyelmében,
Örülne az jó szívű hivec,
Es diczekedne.”*

*„Örvend az erős Istenben,
És az ő nagy kegyelmében.
Az igaz hívők örvendeznek,
És dicsekednek.”*

71/17

*„Kinec megtartád életét,
Hogy diczérjen tégedet.”*

„Megtartád *életemet*,
Hogy *dícsérjelek* tégedet!”

72/1

„Uram az te ítéletidet
Adgyad az királynac
Igasságodnak add értelmét
Az király fiának,”

„Uram, a te ítéletidet
Adjad a királynak,
És igazságod értelmét
A király fiának,”

73/6

„Mondnac végre: az Úr Isten
Láttyaé ezt az mennyekben?
Mi nyavalyáinkat *tudgyaé*,
Keserűségünket *szánnyaé?*”

„Szólanak végre: Úr Isten,
Látod-e ezt a mennyekben
Mi nyavalyánkat *megérted-e?*
Keserűségünket *szánod-e?*”

73/14

„Azért én hozzád *folyamom*,
Fő boldogságom az nékem;
Hogy benned én reménségem,
Es jo tétöd magasztalom.”

„Azért néked én ezt mondom:
Közelséged oly jó nékem,
Mert te vagy én menedékem,

És jótéted magasztalom!”

74/3

„Az gonoszkat töröld es pusztits el,
Kic vakmeröképpen ö seregeckel
Pusztaságot tésznec szent helyeden.”

„Szent templomodát rútuł összedöntötték
Mindent elrontott benne az ellenség,
Pusztaságot tón te szent helyeden!”

74/7

„Ez te templomodát fögyuytottác,
Te szent helyedet tüzzel megégettec,”

„Te templomodát ők fölguytották,
Szent helyedet megszesztelenítették;”

74/17

„Melly szörnyen ez tunya es bolond népec
Szent neveden tesznec gyalázatot.”

„A bolond népec veled csúfot űznek,
Szent neveden tesznek gyalázatot!”

75/2

„Ha feneke ez földnec
Egyszersmind lerohanna,
En mégis ö oszlopát
Jol állatnám gyámolát.”

„Ha tüstént leomlanék
A föld fundámentoma,
Én mégis ö oszlopát,

Jól állatnám gyámolát.”

76/2

„Nagyobb felségednek ereje,
Hogynem az kóborlóc soc hegye.”

„Nagyobb felségednek ereje,
Hogynem az ellenség fegyvere.”

76/3

„Az ellenség eldulatéc,
Reájoc mély álom eséc,”

„A bátor is levereték,
Reájuk mély álom esék;”

79/4

„Boczásd meg büniünket,
Ne emlits meg őket,”

„Az atyák vétkéért,
Ne büntess mindazért,”

80/8

„Hogy eresztél belé más népet,
Ki szöleit leszaggatá?
Az erdei kan kiturá,

...

Hogy engeded ezt Ur Isten?”

„Hogy eresztél belé más népet,
Ki szöleit leszaggatá?
Még gyökerét is kiturá!

...

Hogy engedéd ezt, Úr Isten?”

83/8

„Ne nyugodgyál ó erős Isten!
Mert ellenséged dühösködnec,
És az kic téged gyűlölnec,
Felemeltéc fejeket fönyyen.”

„Ne nyugodjál ó erős Isten!
Mert dühösködő ellenséged
És minden gonosz gyűlölőid
Felemelték fejüket fennen.”

83/10

„Töröld el, hogy innét mindenec
Esmerjéc, hogy te az Isten vagy,”

„És megismerjék minden népek,
Hogy te az élő Isten vagy,”

91/2

„Az hamis nyelvnec mérgétől
Megoltalmaz kegyessen.”

„A pusztító betegségtől
Megoltalmaz kegyesen;”

91/5

„Somma szerint, az Istenben
Vettem hiedelmemet,
Az ki ül az magas helyben,
Ebben vesd remenségedet.”

„Azért egyedül az Istenben

*Vettem hiedelmemet,
Ki ül magas mennyben,
Abban vesd reménységed,”*

100/4

*„Es az ő szent igassága
Megáll, és el nem fogy soha.”*

*„És ő hűséges mindenha
Megáll és el nem fogy soha.”*

101/2

„Miglen eljössz ez országot rám bizván,”

„Vajjon mikor jössz már el, Isten, hozzám?”

101/3

*„Semmi gonosz dolgot én nem kedvelök,
De minden gonoszul élöt gyűlölök,”*

*„Én semmi gonosz dolgot nem kedvelök,
De minden csalárdságot én gyűlölök;”*

102/3

*„Siralmas kiáltásimban
Olyá löttem mint az bagoly”*

*„Sír és kiáltozik árván,
Olyá lettem mint a bagoly.”*

102/8

*„Elpusztult kö rakásit,
Kedvellyéc épülésit,”*

„Szeressék köveit is,
Kedveljék meg porát is.”

103/2

„Adgy hálát *ennec*, az ki bűneidet
Megboczáttya, gyógyitya sérelmidet,
Kiment minden *nyavalyádbol* híven,”

„Adj hálát *néki*, aki bűneidet
Megbocsátja, gyógyítja sérelmidet,
Kiment minden *nagy bajodból* híven,”

103/11

„Es *kic örzitec* szent akarattyat.
Aldgyátoc az Urat minden állatoc,
Ö *nagy* birodalmat magasztallyatoc.
Aldgyad lelkem öröcké az Urat.”

„És *cselekszitek* szent akaratját!
Áldjátok az Urat, minden állatok,
És birodalmát *fenn* magasztaljátok,
Örökké áldjad lelkem az Urat!”

104/2

„Angyalidat sebes széllé teszöd
Mint száguldó postákat kiküldöd,”

„Angyalidat sebes széllé teszed,
Száguldó postáidként kiküldöd,”

106/3

„Es az te *nagy diczöségeden*
Oeröc népedvel örvendgyec.”

*„És örökséged örömében
A te népeddel örvendjek.”*

110/7

*„Az úton iszik ő az folyamatból,
...
Fejét fölemeli méltósággal.”*

*„Az úton iszik a tiszta patakából,
...
Emeli fejét nagy méltósággal.”*

113/3

*„Az ki méllyen elalá néz
Mindenre valami hol lesz*

*„Aki a mennyből alánéz
Mindenre, ami van és lesz.”*

114/1

*„Hogy Izrael kijött Egytombol,
Holott az nép idegen nyelven szol,”*

*„Hogy Izráel kijött Egyiptomból,
Az idegen népnek országából,”*

114/4

*„Ki az kősziklát Tóvízzé teszi,
Az kemély követ vízzé eresztí”*

*„Ki a kősziklát tóvízzé teszi,
Forrásnak útját kőben repesztí”*

115/1

*„Nem nékünc Uram nem nékünc engedd,
Hanem Nevednec adgy diczőséget
Kegyess igasságodért, ”*

*„Nem nekünk, Uram, nem nekünk engedd,
Hanem adj nevednek dicsőséget,
A te nagy hűségédért!”*

117/1

*„Es megmarad igassága
Mind öröcké, Alleluja.”*

*„És igazsága mindenha
Áll és marad. Alleluja.”*

121/2

*„Nem szunnyadozic az,
Izraelt hozzá fogadgya, ”
„Nem szunnyadozik az
Izrálenek vigyázója, ”*

123/2

*„Kevély népec minket szörnyen nevetnec,
Raytunc czufságot üznenec,
Negédes szóckal úgy nevettetünc, ”*

*„Kevély népec minket szörnyen nevetnek,
Rajtunk csúfságot üznenek;
Gyalázó szókkal úgy illetettünk, ”*

132/2

*„Szemeimet bé sem hunyom,
Minden álmom hátra hagyván:”*

„Szemeimet be sem hunyom,
Szempillámat le se zárva;”

135/4

„Az földet hinti fellyöl,”

„Villámokat küld felül,”

135/8

„Megáll öröcké *neved*
Es szent *emlékezeted*
Népedet *hatalmadban*
Itéled igazságban,”

„Megáll örökké *neve*
És szent *emlékezete.*
Ítéli hatalmában,
Népét *igazságban;*”

135/10

„Azokhoz mint hasonloc
Az *ilyen kép formáloc,*
Es kiknec reménségec.”

„Hozzájuk mint hasonlók
Az *ily képet formálók,*
Kiknek *ő* reménységec.”

139/14

„Visgálly meg és probálly *jol meg,*

...

Mint egyebeckel ugy tégy velem.”

„Vizsgáld meg és jól próbáld meg,

...

Vezess a jó útra, Istenem!”

140/7

„*Uram te vagy én segítségem*

Mindennémű ínségemben,”

„*Uram, segítség vagy te nékem,*

Mindennémű ínségemben,”

144/6

„*Erössen szaporodgyanac ökreinc,*

Városainkra ne üssön ellenséginc,”

„*Jól megrakottak légyenek ökreink,*

Városainkra ne üssön ellenségink,”

145/5

„Öröcké megáll az te országod,

Es mindenkor *megtart uraságod*

Az Ur megtartya az eldölöket,

Es felemeli az elesteket.

Uram mindenec szemei rád néz nec,

Es idein eledelt adsz nékiec,”

„Megáll örökké a te országod,

És mindenkor *tart uralkodásod.*

Az Úr megtartja az eldülőket,

És felemeli az elesteket.

Mert mindeneknek szemei rád néznek,

Idején eledelt adsz ő nékiek,”

149/3

„Szent hívei az Úr Istennek
Ekes gyönyörűséget nyernek,

„Szent hívei az Úr Istennek
Nagy tisztességet tőle nyernek;”

150/2

„*Sípokban virginakban,*
Es hangos orgonákban,
Örvendeztet az Istennek”

„*Sípokban, orgonákban*
És más szép muzsikákban
Örvendeztetek az Istennek!”

150/3

„Az Úrnak névét diczérven,
Minden lelkes állat
Diczérje az nagy Urat,”

„Az Úr szent nevéz dicsérvén
Minden lelkes állatok
Istent magasztaljátok:”

Felhasznált szakirodalom

- Alexa Károly: Magyar zsoltár. Bp., 1994.
- Bárczi Géza: A tárgyias igeragozás használata Zrínyi műveiben. In: Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára. Bp., 1956.: 206–214.
- Bárczi Géza – Benkő Lóránd – Berrár Jolán: A magyar nyelv története, Bp., 2002.: 523-540
- Bódiss Tamás: Mikor fogjuk énekelni mind a 150 zsoltárt? Bp., 2004. Kézirat.
- Csomasz Tóth Kálmán: A református gyülekezeti éneklés. Bp., 1950.
- Csomasz Tóth Kálmán: Dicsérjétek az Urat! Bp., 1971.: 240-247
- A. Molnár Ferenc: „És megvidul minden én tetemem”. Édes Anyanyelvünk Bp., 1996 február.
- Egyház és művelődés. Szerk. G. Szabó Botond, Fekete Csaba és Bereczki Lajos. Debrecen, 1999.
- Fekete Csaba: *Zsoltár* szavunk történetéhez. Magyar Nyelvőr 2002: 360–363.
- Gaál Botond: „Mi legyen a kánaáni nyelvvel?” Református Egyház 2003/12
- Karasszon Dezső: Az új protestáns bibliafordítás eredményei és feladatai. Theológiai Szemle 1998/3: 134–138.
- Kiss Jenő. Társadalom és nyelvhasználat. Bp., 1995.
- A magyar nyelv története. Szerk. Kiss Jenő és Pusztai Ferenc. Bp., 2003.

- Magyar Grammatika. szerk.: Keszler Borbála, Bp., 2000. 81–118
- Magyar nyelvtörténeti szótár. 1–3. köt. Szerk. Szarvas Gábor – Simonyi Zsigmond. Bp., 1890–1893.
- A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. 1–4. köt. Főszerk. Benkő Loránd. Bp., 1967–1984.
- Szenczi Molnár Albert emlékezete. Szerk. Zalabai Zsigmond. Dunaszerdahely, 2001.
- Szenci Molnár Albert fordításai a genfi zsoltárok dallamaira. Psalterium Ungaricum. Közreadja Bólya József. Bp., 2003.
- Tanulmányok a magyar egyházi nyelv története köréből. Szerk. A. Molnár Ferenc és M. Nagy Ilona. Debrecen, 2003.
- Vitéz Ferenc: Az 1948-as református énekeskönyv bírálata. Cleveland, 1950. Kézirat.
- Zsoltár (folyóirat). X. évfolyam (2003). Csomasz Tóth Kálmán emlékkonferencia Pápán 1902–2002.